A. XAVIN.

5 JЬL TYGEL, Ə 4 JЬL

TƟZY TIMPЬN TIZLƏTIK

TATIZDAT
QAZAN 1931

1. **Пол:** *мужчина, женщина.*

2. **Возраст**

3. **Хозяйственное положение:** *Бедняк, середняк, батрак.*

A. XAVIN.

5 JЬL TYGEL, ə 4 JЬL.

TӨZY TIMPЬN TIZLƏTIK

Qazan Tatizdat 1931

КНИЖНАЯ ФАБРИКА
(типо-лито-фото-цинкография)
имени „КАМИЛЬ-ЯКУБ"
Татиздата. Казань Сенная 22,
ТГЛ № 6564. Зак. № 570/421.
Тир. 5000

Xəzrgə qədər вez təzy eşen nicek alьp вaradьr idek.

Bzdə industriənen in jəş tarmaqь вulьp, təzy promьjşlnnosь sanala.

Rivolytsiəgə qədər təzy eşlərenen in zur өleşe cit il kşelərе qulnda ide. Cit il inƶinirlarь Donвasnь təzedelər. Baku nift promьjşlnnosьn, Liningrattaqь maşina eşləyce zavotlarnь h. в. larnь təzedelər. Rivolytsiədən son вzgə ciksez zur eşlərne вөtnnəj вuş urnda təzep çiвərrgə turь kilde. Şunьn өstenə вez cit illər tixnikasnnan ajrlqan idek həm tixnikada alqa kitkən illərnen tixnikasnnan fajdalana almьj idek. Tik вarь in sonqь vaqtlarda qna вez yzeвzgə jardəmnəşrgə cit illərnen tixnika kөcləren kin rəyeştə tartaвьz. Bzdə təzy eşndəge yz təçriвəвznen вulmauь, cit illər tixnikasnnan ajrlqan вulu—вolarnьn həmməse də kyp knə çiddi kimcelklər tudrdьlar. Alardan in zur həm in təp kimcelek ul—вznen təzy eşlərenen aqrnnьqьdьr.

Bzdə вizəkle mitalqa moxtaçlьq ciksez zur. Bez cit illərdən вaqьr, qurqaş, sink krtygə jьl sajьn distələrcə milion aqca totaвьz. Ə şunьŋ вlən вrgə вez 1924-25 nce jlda qna Uralda вaqьr eretə torqan gigant zavot (Bogomolof zavotь) təzi вaşladьq həm ul zavot hər jlnь вzgə 10 meŋ tonna qzьl вaqьr, 12,5 meŋ tonna qara вaqьr вirrgə tieş. Inde zavot təzelə вaşlaqanqa 4 jьl ytte, ləkin anь təzep вtery өcen taqь 2 jьl eşlərgə turь kiler axrь əle. Şulaj itep zavotnьŋ nigezen saludan вaşlap, anьŋ вrnce tapqьr əjвer cqara вaşlauьna qədər az digəndə 6 jьl ytəcək.

Sojuznьŋ çitzlek вlən ysə torqan industriəse zur kyləmdə taş kymer sorьj. Bzneŋ ileвez jaŋa şaxtalar təzy eşenə вik kyp milionnar aqca tota, ə şaxtalar təzy eşe qəfy itlməslek dərəçədə aqrьn вara. Alarnьŋ şulaj aqrьn вarularьna qaraqanda, eşlər xəzrge timp вlən вarqan vaqtta, şaxtanьŋ nigeze salьna вaşlaudan anьŋ вrnce kymrlərne вirə вaşlauьna qədər 5-6 jьl vaqt ytərgə tieş вula.

Şəhər həm auьllarnьn kin вazarlarь manufakturqa zur moxtaçlьq sizələr. Bez kyp knə tuqu faвriklarь təziвez, şularnьŋ şaqtaj

өleşe milli çөmhyriətlərdə—turьdan turь ci mal, mamqnьn cqa torqan, eşlənə torqan urnnarnda salьna Şuşndьj zur fabriklarnьn вrsen вez 1925-26 ncь jlda Gandçedə (Əzərвəjçan) sala вaşladьq. Tuqu fabriklarьn tөzy artьq qatlaulь eş tygel. Bu өlkədə вznen çitərlek təçriвələreвez də вar. Kyp knə tuqu fabriklarьn вez 1-1½ jьl ecndə tөzedek. Ə mnə Gandçedə şundьj uq fabrik salunь 4 jlqa suzdьlar.

Saвьn qajnatu zavotь salu da əllə ni citen вer eş tygel. Ə ləkin mnə Məskəydə Təzə trisь şundьj zavotnь salьr өcen 5 jьl vaqt ytkərgən. Bu zavotqa 1925 nce jlda uq nigez salnqan, 1926 ncь jlnь ul inde əjвer eşləp cqara вaşlar, dip ujlaqannar; ə ul вarь 1929-30 ncь jlda qna eşli вaşlaqan. Baştaqь planqa qaraqanda nəq 3 jlqa kickkənnər.

Bez aulь xuçalьqьn sotsializm nigezndə janadan qorrqa krştek. Sovxoz həm kolxozlar çir aşlamalarьna zur moxtaçlьq sizələr.

Bez monnan son mona qədər kilgən həm xəjrcelek dərəçəsndəge igen unьşь вlən qənaqətlənə almajacaqвьz. Mөmkin вulqan вөten caralarnь kyrep həm mөmkin qədər qsqa вer vaqt ecndə aullarqa aşlamalar taşlarqa kirək. Əle

kyptən tygel gnə Uralda, Solikamski rajonnda zur kyləmdə kali tozь zapasь tавldь (1925 nce jlda); elek ul cit illərdən kitereləder ide. Hic kickməstən Solikamskida kali şaxtasь salьna вaşladь. Başta ujlanuqa qaraqanda, 1928-29 ncь jlda uq sovit qrlarь sovit kalisьnьn вrnce partiəsen alrqa tieşlər ide. Ləkin kali haman da juq əle. Cenki təzy timpь çitərlek tygel.

Nift promьjşlnnosnda da вez kin təzy eşe alьp вarавьz. Monda da вez zur unşlarqa irştek. Ləkin monda da əle qaj вer urnnarda kirəgncə tizlek вlən eşli almьjвьz. Baku-Batum arasnda nift ytkəry julьn acu вer jlqa kickte. Batumda niftne janadan eşləp cqara torqan zavotlar təzy də şьl qədərgə kickte.

Məskəy hər vaqt iliktr inirgiəsenə zur moxtaçlьq sizep kilə. Aşьqьc rəyeştə şəhər iliktr stansalarь kinəjtelə. Şunьn əstenə qaj вer zur pritpriətiələr yz kirəklәre əcen yzlərenə ajrьm stansalar salalar. Krasnoprisnə manufakturь da yzenə şundьj stansa sala вaşladь (əyəlge Trjoxgornьj faвrigь). Təzy eşe 1925 nce jlda uq вaşlansa da, stansa вarь 1929 ncь jlnьn oktəвrndə gnə eşli вaşladь. Faвrik janında əlləni zur вulmaqan stansa təy əcen вiş jьl vaqt

kirək вuldь, dimək, Dniprstrojпь təzy əcen ni qədər vaqt kirək вulqan вulsa, monا da şul qədər vaqt kitte. Şul uq Məskəydə Təzə trisьna urtaca zurlqta вer stansa təzy əcen 4 jьl vaqt jə isə sojuzdaqь iņ zur stansalardan вrse вulqan Svirski stansasьn salu əcen kypme vaqt kitkən вulsa, şul qədər vaqt kirək вuldь.

Bolardan вaşqa da вik kyp misallər kiterrgə məmkin вulьr ide. Ləkin monda kiterlgən qədərese də вzdə təzy eşlərenen nicek kicerlməslek dərəçədə əkren вaruьn kyrsəty əcen çitərlkter.

Bzgə əjtylərе məmkin: — nift vtkəry julьn saluda вer jьl kickkənnər ikən, tuqu faвrigьn вer jьl urnьna dyrt jlda təzgənnər ikən, monna əllə ni вulmaqandьr вit; вit faвriklar, nicek knc вulmasьn, eşkə çiвərlgən, aqca çilgə kitməgən, dimək, həmməse də yz tərtiвndə, dіylərе məmkin.

Bolaj ujlarqa, əlвəttə, jaramьj. Təzy eşenen əkrnnege ilne industriələştery eşenə ciksez qatь udar jasьj.

Cənki təzy eşlərе вarqan vaqtta вu təzy dəylətkə вer nərsə də вirmi, kirescncə ul yze вik kyp вajlqпь jotьp вara. Təzy eşe əcen təzy matiriallarь kitə, təzelə torqan pritpriətiə

өcen kirək вulqan ecke əjвer—maşinalar kitə, əllə ni qədər eş xaqь вirelə, dimək, şul eş xaqь xisaвьna ikmək, cəj, şikər, it h. в. nərsələr aşala, ə təzy əle ul vaqt yze вer nərsə də вirmi. Əjtik, əgər вez təzy eşləren вөten front вujnca вik əkren alьp вarsaq ide, həm əgər вөten jaꞑa salьna torqan zavot-faвriklar вişər jьl salnsalar ide, ul vaqt xөkymətkə вiş jьl вujnca вu təzy eşləre өcen əllə ni qədər kirpec, вiton, ikmək, piala, it h. в. nərsələr вirep torrqa, ə şularnьꞑ qarşьsьna yzenə вer nərsə də almasqa turь kiler ide. Bolaj вulqanda ildə tauar qtlьqь kөcəjer həm eşlər citnnəşer ide. Əgər də in 'e вez təzy ecen kirək вulqan srokпь 1-1½ jlqa qədər qsqartsaq, вu vaqt hər jlпь 1-2 jьl elek eşlənə вaşlaqan jana faвrik-zavotlar eşkə вaşlajacaqlar, alar əjвer eşləp cqara вaşlajacaqlar. Şulaj itep xөkyməttən вer nərsə də soramьjcь, вu jaꞑa pritpriətiələr yzləre ilneꞑ tauar zapasьn kiꞑəjtə вaşlajacaqlar.

Jьş qna вolaj da ujlьjlar: təzy eşen tiz alьp вaruqa qaraqanda, anь aqrьnьraq alьp вarunьn fajdasь da kyвerək вulrqa mөmkin вit; вolaj вulqanda qiвatqa tөşə torqan tөnge eşlərne alьp вarmasqa mөmkin, eşne qiвatlat-

qannqtan qьş kənndə eş alьp вarmasqa məmkin h. в.

Bolaj ujlau da xata, əlвəttə.

Bznen ildə tərle tauarqa moxtaçlьq вik zur. Sojuznьn çitez ysep вara torqan promьjşlnnosь jana maşinalar, stanok, nift, cujьn, mital, kymer sorьj. Juqarь kytərelep вara torqan auьl xuçalьqь, kolxoz həm sovxozlarnьn ciksez zur tizlek вlən ysep вarularь вzdən məmkin qədər kyвerək traktor, komвajn, trier həm cəcy, uru, suqu maşinalarь sorьjlar.

Şəhər həm auьl xalqьnьn kirək - jaraq əjвrlər sorauь yskənnən ysə вarqannqtan, вer nərsəgə də qaramastan, manufaktur, ajaq kiemnəre kвek kin potriвitel əjвrləren çitşteryne aşqtьrrqa turь kilə.

Mondьj şartlarda təzy eşen tizlətkən hər вer kən вzdə çitşle вulmaqan əjвrlərnen artuьn kyrsətyce nərsə вulьp qarala. Ləkin eş çitşterlgən əjвrlərnen artuьnda qna da tygel. Eşnen iknce jaqь da вik əhəmiətle. Xəzrgə qədər вit вznen promьjşlnnos вzgə rivolytsiədən elek zamannan miras вulьp qalqan iske maşina, oвorudovaniələr вlən eşləp вrrqa məçвyr ide. Bez вit вarь cit illərdəge in sonqь tixnika вu-

jnca təzelə torqan fabrik - zavotlar qna təzibez. Monь bler əcen bornqь qul eşe blən alьp barьla torqan piala zavotlarь blən xəzrge, jaŋa, mixaniklaştьrlqan piala zavotlarьn (Qazaqstanda, Daqstanda) caqştьru da çitə.

Iske zavotlarda bəten eşlər bornqь jullar blən, qul kəce blən alьp barьla, anda bəten eş eşceneŋ blək kəcenə nigzləngən. Jaŋa zavotlarda kşe barь maşinalarnьŋ eşləren gnə kyzətep bara, bəten eşləp cqaru prosisь maşinanьŋ yze tarafnnan eşlənə.

Bzdə eşləp cqaru cqmnarьnьŋ bik juqarь bulub, eşləp cqarlqan əjbrneŋ yzeŋə təşy bəjəseneŋ cit illər blən caqştrqanda ber nicə tapqьr juqarь torub—bolar, iŋ brnce nəybəttə, bzneŋ iske oborudovaniələr blən eşləyebzdən kilələr. Şuŋa kyrə bzdə hər ber jaŋa fabriknь jaŋa zavotnь eşkə çibəry, bu—əjbrneŋ yzeŋə təşy bəjəsen arzanajtu digən syz. Şuŋa kyrə, əgər bez ul jə bu zavotnь ber jьl aldanьraq eşkə çibərsək, bu bzgə bik kirəkle bulqan əjbrlərne çitşteryne arttьru blən gnə qalmьj, əjbrneŋ yzeŋə təşy bəjəsen arzanajtu blənda bik kyp ikonomiə birə. 1929-30 ncь xuçalьq jlnda bez əjbrneŋ yzeŋə təşy bəjə-

sen 11% qa arzanajtrqa tieş idek. Bu вurcпь ytəynen zur şartlarnnan вrse—jaңa təzy eşləren tizləty.

Hər вer jaңı faвrik proizvodstvoqa jaңa eşcelər tarta. Şuңa kyrə təzy eşen tizlətynen вu jaqtan da əhəmiəte zur.

Təzy timpnda Amirika вlən tigzlənrgə kirək.

Juqarьda əjtlgəncə timpnьn aqrьnajuь təzyne qiвatlata, Sojuznьn tauar fondьn kimetə, əjвrnen yzenə təşy вəjəsen kimety eşenə qomacaulьq itə.

Kiləcəktə вu xəl nigeznnən yzgərtelrgə tieş. Bilgelangən təzy timplarь kəcəjtelrgə tieşlər. Təzelep jata torqan faвrik - zavotlar məmkin qədər qsqaraq srok ecndə əjвer eşləp cqara вaşlarqa tieşlər. Bu eştə Kənвatьş Jauropa Amirikalarnьn вlem, təçriвə həm tixnikalarь tulь kileş xisapqa alьnrqa tieş.

Təzynen timpь həm sьjfatь jaqnnan вrnce nəyвəttə Amirikaqa tigzlənyne alrqa kirək—cənki ul tixnika jaqnnan in aldnqь il isaplənə. Dəres, вzgə əle вik kyp nərsələrne Kənвatьş Jauropa illərnnən də əjrənrgə kirək вula, ləkin

təвndə вzgə iꞑ aldnqь вulqan Amirika tixnikasьn qaвul itərgə kirək.

Təzy eşe mitodlarьn a q r n n a p jaxşrta вaru tygel, ə Amirikanьꞑ təzy eşndəge jaxşь nərsələren в r d ə n qaвul ity—mnə вzneꞑ вurьcьвьz. Təzyne tizləty eşndə amirikalьlar ciksez zur uꞑşlarqa irştelər.

1925 - 26 ncь jlda вez Bilьj Bьjcok digən çirdə (Liningrat əlkəseneꞑ Ciripovitski rajonь) piala zavotь salrqa krşkən idek, ul zavot 1929-30 ncь jlda qna salьnьp вtte. Təzy в i ş jlqa suzldь. Bez вaşqa urnnarda da mixanikalaşqan piala zavotlarь təzdek (Daqstanda həm Qazaqstanda). Bu soꞑqьlarnьꞑ hər вrse urtaca xisap вlən 2 - 3 jьl ecndə salьnьp вtte. Ə mnə amirikalьlar Lankastiroda zur вer zavotnь 30 kəndə təzep вtrdelər (!). Isəpləp qarasaꞑ, вez Bilьj Bьjcokta zavot salьp jatqan vaqtta amirikalьlar zavot salu əcen totlqan aqcalarьnьꞑ вəjəsen də kire qajtarьp alqannar вulьp cqar.

Liningrat promьjşlnnosь iliktr inirgiəsenə moxtaçlьq sizə. Aşьqьc rəyeştə Svir jlqasnda gidrostansa salrqa kreşlde. Başta anь 5 jьl ecndə salrqa ujlanqan ide, ə ytkən jьl qna anь salu srogь janadan qaralьp, вəten caralarnь

kyrep, təzyne 4 jlda вterrgə digən qatь diriktif вirlde. Ə mnə Amirikada, Konovingo digən çirdə, kəclelege вlən iknce urьn tota torqan stansa 2 jьl ecndə salьnьp вtte.

Şulaj itep, əjtik—əgər вez Svir stansasьn 4 jьl ecndə təzep вtrsək, ul vaqtta da əle вznen təzy tizlegeвez amirikalьlardan 2 tapqьr artta qalьp вara вulьp cqa.

Ləkin Amirikanьn iliktr təzeleşe Konovingoda stansa təzgəndə alnqan timptan çitezerək timplarnь da вlə.

Los - Anzilostaqь 35 men kvt. kəçlelegndəge par kəce stansasь 10 aj ecndə salьna. Portland şəhəre janndaqь urta qul вer gidro - iliktr stansasь 9 ajda eşlənep вtə. Boston şəhərndəge 45 men kvt. kəclelegndəge par - iliktr stansasь 307 kəndə təzelə. Bufoloda 95 men kvt. kəclelegndəge iliktr stansasь 310 kəndə təzelə.

Bzdə əle mona qədər təzy eşenen 3 jldan kimerək vaqtqa tartьluьnьn misalləre də вilgele tygel ide diərlek. Kariliədə, Kondapoga digən çirdə 5 men kvt. kəclelegndəge kckenə вer stansa salu 4 jlqa tartldь. Bilorusiədəge Osinof stansasь 4 jьl salьnacaq. Zimo - Ovcal' stansasь 4 jьl salndь.

Donвasta jaŋa şaxtalar salqanda вez urtaca ajqa 16,6 pogonnьj mitr ytəder idek (nqьtьp вaru вlən вrgə). Qaj вer şaxtalarda вu norma 2,5 mitrqa qədər təşə ide həm iŋ kyp вulqanda 23 mitrqa qədər kytərelə ide. Ə cit illərdə şaxta salunьŋ (nqьtьp вaru вlən вrgə) tizlege ajqa 100 mitrqa qədər çitə. Şulaj itep, вer yk kəctəge şaxtanь salu əcen cit illərdə вzdəgegə qaraqanda 6 tapqьr kimerək vaqt kitə.

Təzy eşndə korpuslarnь salu, oвorudovaniələrne urnaştьru qna çitmi. Salьna torqan faвrik - zavotlarnьŋ məmkin qədər tizerək vaqt ecndə eşkə вaşlaularь, məmkin caqlь tizlek вlən əjвer eşləp cqara вaşlaularь kirək. Amirikalьlar kyp vaqt zavotnьŋ вəten kileş eşlənep вtyen də kətmilər. Alar jaŋa pritpiriətiələrne kisəkləp eşkə çiвərələr. Qaj vaqt pritpriətiəneŋ вer korpusь qna, xətta вer gnə qatь salnqan вula, ə ul inde şunda uq eşli də вaşlьj. Təzy eşe əle вara, ə anьŋ вer kisəge inde aŋa totlqan aqcalarnь kire qajtara вaşlьj, əjвer eşləp cqara вaşlьj, fajda вirə вaşlьj. Ə вzdə qaj vaqt zavot eşlənep вty вlən anьŋ cnnap eşkə вaşlauь arasnda вer - ike jьl vaqt ytə. Misal' əcen Lakin ismndəge (Undol, Vladimir

gubirnasь) tuqu faвrigьn qna alьjq. Ul ciktən tьş tizlek вlən, вer jьl ecndə təzlde, ləkin вer jldan artьq ul kəcenen 10 - 20 prosintь вlən gnə eşləp вardь. Ivano - voznisinskidaqь Dzirƶinski ismndəge вik zur faвrikta da şundьj uq xəl вuldь. Liningratta вik zur (zurlьqь вlən вəten SSSR da вrnce urnda tora torqan) triko taƶ - ojьq eşli torqan „Krasnoje Znamə“ faвrigь təzlde, ə anda proizvodstvo eşe tulь kileş qujlmaqan, şunьn arqasnda вez ytkən jlda jəzlərcə men dyƶina ojьq juqalttьq, şul uq vaqt вazarlarda ojqqa moxtaçlьq nьq sizelə ide.

Bez nigə вolaj aqrьn təziвez.

Dimək, вez amirikalьlarqa qaraqanda əc tapqьr aqrьnьraq təziвez. Ilevzdə tauarqa moxtaçlьq zur вuluqa qaramastan, вarь yzeвznen ciksez aqrьn təzyeвez arqasnda qna, alrqa tieşle promtauarlarnьn əllə ni qədər əleşen alьp вterə almьjвьz.

Bez ilne industriələşterynen kiləcəktəge eşləre əcen ciksez rəyeştə aqca, вajlqqa moxtaçвьz, şul uq vaqt eşlənep вtməgən təzy eşlərenə, çansьz korpuslarqa, вinalarqa tqlqan jəz milionnarca aqcalar çansьz kapital вulьp

jatalar. Dimək, eştə вөtnnəj вaşqa timplarnь alrqa kirək. Ləkin вez yzeвznen mona qədər ni өcen aqrьn təzyeвzne təşngən vaqtta qna kiləcəktə tieşncə eşlərgə өjrənə alrвьz.

In вaşta şunь əjtrgə kirək: вzdə monaca, jaqьn qna vaqtlarqa qədər, təzyne tizləty məs'ələse kyləgədə qalьp kilde, ana tieşncə əhəmiət вirlmәde.

Təzy promьjşlnnosь daimi proizvodstvo вulьp kilmәde, вәlki ul вik acьq вilgeləngən sizon eşe вulьp kilde. Əjtik, tuqu faвriklarь, mitallurgiə zavotlarь, kymer şaxtalarь вөten jьl əjlənəsenə eşləp kilələr. Ə mnə təzy eşləre вzdə mona qədər varь təzy sizonnda—jazьn-çəjen, вer qədər kөzen gnə alьp вarьla ide. Qadəttə təzy sizonь april - maj ajlarnda вaşla-na, sintəвr - oktəвr ajlarnda вtə ide. Pritpriə-tiələr qadəttə 12 aj вujьna eşləsələr, təzy eşləre qadəttə 6 ajqa, iņ kyp вulqanda isə, 7 ajqa suzьla ide. Təzy sizonьnьn qsqa вuluь өstenə, jьş qna əle şuşь 6 - 7 ajdan da tulь kileş fajdalanlmьj ide. Jldan jьl вer yk ky-nlsez vaqiqə təkrarlana ide. 1926 - 27 nce jlda da, 1927 - 28 nce jlda da, 1928 - 29 ncь jlda da вez hər jlnь təzy sizonьn sonqa qa-

lьp вaşlьjdьr idek. Jьş qna eşlər apıildə də, xətta maj başnda da вaşlanmьj, вəlki maj axrnda, ijyn вaşnda, xətta ijyn axrnda qna вaşlanadьr ide. Şuna kyrə, jьş qna təzycelər qarauьnda 3 - 3½ aj qna vaqt qaladьr ide.

Ləkin kyp vaqt вu az qna ajlardan da tulь kileş fajdalanlmьj ide.

Xəzrgə qədər təzy promьjşlnnosь вarь sizon xaraktirnda qna вulьp kilgənnktən, anьn yzenen daimi eşcelər kadrь da вulmadь həm, əlвəttə, вula almadь. Ul вəten kileş вarь vaqtlь rəyeştə auьldaqь xuçalqlarьn taşlap, azьraq aqca eşləp qajtьr əcen şəhərlərgə kilgən sizon eşcelərenə gnə tajanadьr ide. Ləkin sizon eşcelərе вarь yzlərenen auьl xuçalьqь eşlərnnən вuşaqan vaqtlarnda qna şəhərlərdə eşlilər. Şuna kyrə вzdə hər jlnь вer yk tərle xəl вulьp kilə ide: eş вaşlanьp təzy eşləre kinəjep kitə gnə, təzy eşenen вəten frontlarnda tauьş kytərelə — eşcelər çitşmi, eşcelər kitələr. Qadəttə mondьj xəl ijylnen вaşnda, urtalarnda auьllarda ikmək çiu вaşlanqan vaqtlarda вula torqan ide.

Təzy sizonь qsqa. Şuna kyrə monda hər вer xzmət kənnnən, anьn hər səqətnnən fajdalanьp qalrqa tьşrqa kirək ide. Bznen вik kyp faвrik-

zavotlarьвьz ike - өc almaş вlən eşlilər. Təzy promьjşlnnosь haman da əle вer almaş вlən gnə eşləp kilə. Ike almaş вlən eşlərgə kreşlsə, вer yk srokta ike tapqьr artьq eş eşləпer ide.

Əle təzy eşen вer almaş вlən gnə, kənneη varь 8 gnə səqətndə alьp varu вlən qalmьjcь, sizonnьη qsqalьqьna qaramaslan, вөten jəkşəmвe kənnərdə həm вөten вəjrəm kənnərdə eşlər tuqtalьp toradьr ide. Ə вit varь jəkşəmвe kənnərndə eşləydən gnə də təzy eşe 20% qa kytəreler ide.

Xəzer вez promьjşlnnosqa eşləp cqaruпьη jaηa mitodlarьn krtəвez, iη jaxşь, cit illərdəge iη soηqь tixnika вlən eşləngən maşinalar, dvigatllər, stanoklar krtəвez. Təzy promьjşlnnosnda isə, вez həman əle iskecə, qul kөcenə qorlqan eş alьp varaвьz.

Təzy eşen mixanikalaştьru əle jaηa başlanьp qna kilə. Вzneη xuçalьq eşceləreвez həm inzinirlarьвznьη qaj вer өleşe soηqь vaqtlarqa qədər təzy eşndə mixanizm kөcen tygel, qul kөcen nigez itep kildelər. Qaj вrəylər, xətta вolaj eşləy jaxşьraq, arzanьraq dip isвat itərgə də trştьlar.

Ləkin mondьj kşelər ber nərsəne вөtnnəj xətrlərnnən cqaralar ide:—Bez maşinalar qullanqanda qna, mixanikalaştьrrqa məmkin вulqan вөten eşlərne mixanikalaştrqan vaqtta qna, təzy-neŋ kirəkle вulqan timplarьna ireşə alaвьz.

Monэ qədər, təzy maşinalarь вulqan vaqtta da, hər təzyce də anardan fajdalanmьj ide. Şunьŋ өstenə, qomumən də вzdə təzy mixanizmnarь вik az. Вzneŋ suqşqa qədər вulqan təzy eşeвez mixanikalaştьrunь вөtnnəj вlmi ide; вu jaqtan вzgə вөtnnəj вuş çirdə eş kytərrgə, təzy maşьjnalarь parklarьn өr jaŋadan torqьzrqa turь kilə.

Projektlaştьrunьn çajqa salnmaqan вulub da mona qədər təzy eşen tizlətygə zur kirtə вulьp kilde. Təzyce nicek turь kilsə, şulaj təzi almьj; təzy өcen anьq zadaniələr вulu kırək. Qadəttə ul mondьj zadaniəne çntkləp eşləngən projektlar (cirtjozlar) rəyşndə ala. Təzyce - eş ytəyce — u вarь вilgele вer zavotnь saldьrucь tris tarafnnэn eşləngən projektnь tormşqa qujucь qna вula. Dimek, təzyce təzy eşen vaqtnda вaşlap, anь tiz alьp вaru өcen, ana zakaz вirycedən (əjtik, tristan) projekt həm cirtjozlarnь vaqtnda alrqa kirək вula. Ləkin projektnь turьdan turь

sizonnвц вaşnda, tөzyne вaşlap çiвәrrgә vaqt çitkәndә gnә alu da çitmi. Tyzy eşen alвp вaru өcen, tөzy eşlәre kontorв vaqtnda kirәk qәdәr tөzy matiriallarв xәzrlәrgә, aldan uq kirәk qәdәr sanda eşcelәr hәm tixnika kөclәre xәzrlәp qujarqa, kirәk вulqan вөten maşinalarnв vaqtnda kiterep qujarqa tieş. Dimәk, projekt, tөzy вaşlanudan 1-2 aj aldan alnqan вulrqa tieş.

1928 - 29 ncв jlda projektlaştвru eşe annan әyәlge jlqa qaraqanda şaqtвj jaxşrdв. Lәkin 1928 - 29 ncв jlda da әle projektlarnв eşlәy hәm alarnв raslatu eşlәre вik soңqa qaidв. Projekt jasaucвlarnвц çitşmәye, projekt xәzrlәyge вik kicegep kreşy kвek sәвәplәr arqasnda, jвş qna tөzycelәr qulnda sizon вaşlanqanda projektlar вulmadв.

Lәkin eş projektlarnвц eşlәngәn вuluвnda qna da tygel. Alarnв vaqtnda raslatrqa da kirәk. 1929 - 30 ncв jlda da вөten jaңa piala zavotlarв tөzy eşlәre uңajszlqta qaldв—projektlarnв raslвj torqan organnar alarnв вik aqrnnвq вlәn qaradвlar.

Qatqi rәyeştә eşlәr өcen nigez вula torqan вrnce kyrenştәge projektlarnв qararqa da nicәşәr aj vaqt ytkәrlde. Nәtiçәsndә tөzycelәr, ul jlnв

təzy eşenə kreşrgə turь kilməs, cənki вarь вer eşne jlnьn azaqnda qna вaşlap çiвərrgə məmkin вulacaq, digən fikrgə təştelər.

Şulaj uq, təzy əcen aqca çiвəry sistimь da eş timpьna nacar tə'sir jasap kilde.

Bzdə finansqa moxtaçlьq вik zur. Promьjşlnnosnьn hər tarmaqnda soraularь ytəlməgən jəzlərcə soraucьlar taвaвьz. Şnna kyrə hər jlnь kapitallь eşlərnen planьn raslaqan vaqtta, proizvodistvonьn qaj tarmaqnda qna вulmasьn, qaj rajonnda qna вulmasьn, in kirəkle, in kickterlməslek soraularnьn da zur вulmaqan вer əleşen gnə ytərgə məmkin вulub kyrenəder ide.

Mona qədər qadəttə məs'ələ вolaj xəl itelə ide: ajruca kirəkle sanalqan вəten faвrikzavotlarnьn təzy eşləre вaşlana həm promьjşlnnosnьn şul tarmaqь əcen çiвərlgən вəten aqca şular arasnda вylenə. Ləkin вik jьş qna ajrьm təzy eşlərenə kirəgenə qaraqanda вik az aqca çiвərelye də kyrenə ide. Əjtik, 2 - 3 milionqa təşə torqan zavotnь вer jьl ecndə salьp вterrgə məmkin вulьr ide. Ləkin şunь salu əcen təzy jlnda 1 milion qna aqca çiвərlgənnktən, təzy eşen 2 jlqa suzarqa turь kilə. Вer yk vaqtta şundьj uq iknce вer zavotnь salu eşe

də вalaşna, həm anь salu eşləren də вer nicə jlqa suzarqa turь kilə.

Mnə şularnьn nətiçəsndə вzdə təzy eşe c i k-s e z k i n в e r f r o n t t a a l ь p в a r ь l a , ləkin ul c i k s e z a q r ь n , t a ş в a q a t i m p ь вlən alьp вarьla ide. Təzy sizonьnьn qsqalьqьna, təzy eşlərenen вer almaş вlən gnə alьp вarьluьna qaramastan, — şuşndьj şartlarda da əle qaj вer ixtimallarda, aqca çitşməy arqasnda sizon urtasnda eş tuqtap quja ide. Bilgele, təzelə вaşlaqan pritpriətiələrne kirəkle aqca həm matiriallar вlən вrnce nəyвəttə tə'min itep, alarnь məmkin qədər qsqa vaqtta təzep вtery dəreserək вulьr ide. Çiвərelə torqan f i n a n s n ь в e r n o q t a q a ç i n a u , hic şiksez təzy eşndə Amirika tizlegenə çitynen in dəres jullarnnan вrse.

Hər вer faвrik-zavotnь təzy eşe ike kisəktən tora—вinanь salu həm ana oвorudovaniələr urnaştьru. Binanь salu həm oвorudovaniələr urnaştьru eşndə, вolarnь, вina salьnьp вtygə şunda uq maşinalarnь da urnaştьrrlьq itep, maşinalarnь xəzer itep quju da вik əhəmiətle. Ə вzdə jьş qna вina salьnьp вtkən вula, ə maşinalar xəzrlənməgən вula. Kiresncə də

вula: maşinalar kyptən kiterlgən вulьp sklatlarda tutьqьp jatalar, ə вina əle salьna qna вaşlaqan вula.

Təzy eşndə вu momint—вinanьņ salьnьp вty vaqtь вlən maşinalarnьņ kitrelyləren вrgə вəjləy, вik əhəmiətle sanala. Əgər вu momintnь rətli alsaq, promьjşlnnosnь təzy eşen tizlətydə monьņ jardəme вik zur вulacaq.

Şulaj uq, вzdəge təzy eşcelərenen kvalifikatsiələre çitərlek dərəçədə вulmauь, alarda xzmətneņ eşləp cqarьşь tyвən вulu, inzinir - tixnik kөclərenen az вululavь, cit illərnen tixnika təçriвələrnnən fajdalanunьņ çitərlek dərəçədə вulmauь kвek şartlar da—təzy timpьnьņ aqrnьqьna şaqtaj joqnь jasap kildelər.

Bez monda təzy timpьn aqrьnajtucь səвəplərneņ həmməsen də sanap cqmadьq, əlвəttə. Ləkin monda sanalqan qədərse də вzneņ qarauьвzda fajdalanrqa məmkin вulqan ni qədər vaqt saqta torqannьqьn kyrsəty өcen çitərlkter.

Jaņaca eşləyneņ вrnce təçriвələre.

Bəlki вzdə qomumən də jana timplarqa kycərgə məmkin tygider? Bəlki вzgə hic вer şartlarda da taşвaqa timplarnnan kycərgə məm-

kin вulmas, вəlki, xətta вu məs'əlәne kytəry-neņ də məqnәse вulmas?

1928-29 ncь jlda SSSR nьņ Juqarьqь Xalq Xuçalьqь Sovitь həm „Torgovo-promьjşlnnaja gazita“ (xəzrge „Za Industrializatsiy“ gəzite) in jaxşь təzygə jarьş iqlan ittelər; şuşь jarьş kyrsətte: qomumən alqanda təzynen ciksez aqrьn вulиьna qaramastan вzdə вulqan вəten çitşszlek həm xatalarqa qaramastan, вzdə aqrn-nap jaņa timplarqa kycələr, вzdə inde xəzer janaca təzyneņ yrnәge вulrlьq təzy təçriвəlәre вar.

1928 nce jlnьņ maj urtasnda, Məskəydə, Promakadimiənen jataqь əcen 7 qatlь jort salьna вaşlaqan ide. Binanьņ kyləme-55 meņ kup mitr, təzy ploşcatь – 2 200 kv. mitr, вinanьņ вarьsь—2,2 milionqa təşə. Şuşь qədər ciksez zur вina 7,5 aj ecndə salьnьp вtte, 1929 ncь jlnьņ 1 nce qinvarьna təzy eşe tə-mam вuldь.

Şulaj uq Promakadimiənen yze əcen salь-na torqan ciksez zur вina da вer sizon ecn-də eşlənep вtte. Dyrt qatlь вu вina вarьsь 1,3 milion sumqa təşte, kyləme 38 meņ kup mitr. Bu əle вətnnəj amirikaca tygel, ləkin вu

şuna вik jaqnnaşqan inde. Amirikada 7-8 aj ecndə 17 qatlь вinalarnь salьp ɵlgrtələr.

Donвasta, 1926-27 nce jlda Gorlofka həm Al'civski digən urnnarda koks miclərе salrqa kreşlde. Gorlofkada mic salrqa 1926 ncь jlnьn oktəвrndə kreşlde, ə 1928 nce jlnьꞑ 7 nce oktəвrndə miclər eşli вaşladь. Şulaj itep, 7,5 milion sumqa təşkən вu təzy 2 jьl ecndə təmam вuldь. Cnnap qaraqanda təzy eşe monda taqь da tizerək вardь, cənki monda eşlərne cit illərdən cirtjozlar kilgən vaqtlarqa turь kiterep qzularqa kirək вuldь. Şuna kyrə вrnce jlda təzy eşe şaqtьj aqrьn вardь, təp təzy eşlərе isə, soꞑqь 12-13 aj ecndə вaşqarldь. Miclər 398 eş kənndə eşlənep вtte, pocmaqtaqь manarasь 212 eş kənndə вtte.

Monda Amirikanьꞑ rikort'ь soraularnnan azьraq artqa qalu вar, ləkin şunь da ontmasqa kirək: xəzrgə qədər вzdə koks miclərе salnqanь juq ide, şuna kyrə, вrnce təçriвədən yk tizlek rikortь jasau вzgə citenerək ide.

Ɵc qatlь Arzin sukno faвrigь (Rasskazovo stansasь, Urta Idel ɵlkəse) 1928 nce jlnьꞑ 26 ncь majnda salьna вaşladь həm şul uq jlnьꞑ 1 nce ikəвrndə salьnьp вtte, dimək, təzy eşe вarь 6daj tartldь.

Tənjaq Kimia Trisьnьn Biriznikof kimia zavotь 1928 nce jlnьn april axьrnda salьna вaşlaqan ide, 1929 ncь jlnьn maj ajnda zavot eşlı вaşladь. Zavotnь təzy 6 milion sumnar camasьna teşte. Mnə monda вez Amirikadan вetnnəj diərlek qalşmьj torqan timp kyrəвez. Bu zavotnь təzy timpьn вaşqa kyp knə fавrik-zavotlarnьn təzely timp!arь вlən caqştьrьp qararqa kirək—şunnan xəzrgəcə вzneŋ ni dərəçədə aqrьn təzgənnegeвez həm вzgə rindi tizlek вlən təzrgə kirəklege acьq kyrener. Inguşitiə həm Ositiədəge kckenə gnə aqac—kimia zavotlarь (hər вrse 300 - 400 meŋ sum torşlь) ecər jьl вujnca təzelə. Vətka həm Bilorusiə şrpь faвriklarь—dyrtər jıl salьna. Bolarnьn hər qajsь yzlərenen təzeleş kyləmnərenə, eşnen qatlaulь вulıьna qarap Biriznikof zavotnnan kyp qajtьş toraiar. Dimək, əgər tləsək, trşsaq, вez вeten promьjşlnnos təzeleşen вer nicə tapqьr tizlətə alьr idek.

Amirikada 5 ajda timer - вitonnan 4 qatlь həm podvallь вer вina salьp elgrtələr. Ə mnə Liningratta 1928 nce jlnьn 18 nce ijynrdə timer - вitonnan jəşlcələr saq!ar ecen вilgeləngən zur вina salıqa krştelər həm anь şul uq jlnьn

1 пce dikəвrenə—5 ajda salьp вtrdelər! Bu inde mиə digən Amirika timpь!

Bez monda вer nicə gnə misal' kitrdek. Kirək вulsa, вez alarnь distələr вlən kiterə alьr idek. Ştir iliktr stansasь, „Krasnaja Talka" atalqan tuqu faвrigь, Kostroma iliktr stansasь, Xaвarovskidaqь Dal'вank вinasь, h.в-lar, h.в lar, вolar—həmməse də Amirika timpьna вik jaqьn torqan timplar вlən salndьlar.

Təzynen aldnqь qəskərlәre вu timplarqa nicek irştelər son? Bik asat jul вlən—sizonnь ozajtu, hər вer eş kənnnən fajdalanu həm maşinalar qullanu jullarь вlən.

Bu təzy eşlərenen вrsndə də eşcelər salqьn təşy вlən xzmətne taşlamadьlar, eşne вtery əcen kypme eşlərgə kirək вulsa, şul qədər eşli вirdelər. Uralnьn tən jaqnda ni qədər qatь salqnnar вulubna qaramastan, Biriznikof zavotьn salqanda (Birizniki Uralnьn tən jaqnda tora) təzy eşləre вəten jьl əjlənəsndə dəyam itte həm ike almaş вlən, xətta əc almaş вlən də вardь. Qşqь kənnərdə hauanьn salqnnьqь 40° qa çitsə də, вer kəngə də eş tuqtalьp tornadь.

Juqarьda sanalqan həm tizlklәre вlən maqatnrlьq urnda torqan təzy eşlərenen həməsndə

də kyp almaş вlən eşləy əzlksez eş atnasь krty, qьş kənndə jlь sarajlarda eşləylər alarnьŋ xaraktirlь jaqlarnnan sanala.

Bu janaca eşləydəge təp şartlarnьŋ вrse itep eşkə mixanizm krtyne, maşina вlən eşləyne alrqa kirək.

Liningratta jəşlcə saqlau вinasьn salqanda вiton qoju eşləre maşinalaşqan ide, anda вiton вolqatucь 3 maşina, 2 kytərtkec, rils jullar həm ulaqlar вlən istokat eşləp вardь. Maşinalaştьru 50% ikonomiə вirde.

Promakadimiə jataqьn salqanda maşinalardan kiŋ rəyeştə fajdalanu 48% ikonomiə вirde (şul eşlərne qul вlən eşləygə qaraqanda). Promakadimiənen yz вinasьn salqan vaqtta вik kyp tərle auьr nərsələrne kytərə torqan əlləni qədər krannar eşləde. Şunьŋ arqasnda təzy eşləre вik kyp tizlətlde. Şuşь təzy vaqtnda uq aqac matiriallarnь kisə, jara torqan tərle stanoklardan fajdalanu вalta ostlarьn вik kyp məşəqətlərdən qotqardь həm вik kyp distələrcə eş kənnəren fajdaqa qaldrdь.

Gorlofkada miclər salqan vaqtta cujьr taşьn cqaru (30 meŋ kup mitr), armator xəzrləy (3,5 meŋ tonna), вiton xəzrləy (30 meŋ kup

mitr), aqac eşləre (150 meŋ mitr), matiriallarnь kytəry eşləre (45 meŋ tonna) maşinalaşqan ide. Maşinalaştьrudan вarьsь 40°/₀ ikonomiə jasaldь.

Qadəttə, iskelkne jaratucьlar, hər вer jaŋalqtan qurqьp, вaвajlardan qalqan вornqь eş mitodlarьn jaqlaucьlar jaŋa timp jaqnda torqan kşelərne qurqьtalar: — „Bolaj tiz təzrgə jaramьj, вolaj вulqanda əllə kypme artьq aqca totarqa turь kiler“ dilər. Bez juqarьda əjtep yttek: təzyne tizlətkəndə aŋa aqca kyвerək kitə ikən, şulaj вulqanda da ul fajdalьraq вulьp cqa. Ləkin вzneŋ jaŋa timplar вlən jaŋa nigzlərdə вarqan təzy təçriвələre eşne tizlətkəndə təzyneŋ qimətlənye turndaqь вəten syzlərneŋ nigzsez вulqanьn kyrsətələr. Arzin sukno faвrigьn salqan vaqtta, dogovor вujnca вer kup mitrnьŋ təşy вəjəse 12 sum 50 tien вilgeləngən ide, ə cnnda yzeŋə təşy вəjəse 9 sum 71 tien вuldь. Şulaj itep, вu eşne əstenə alqan Saratau təzy kontorь timpnь tizləty arqasnda вer nərsə də juqaltmadь qna tygel, kiresncə, monnan 21°/₀ fajda kyrde. Biriznikof zavotь 10°/₀-lap ikonomiə jasadь, Liningrattaqь jəşlcə saqlau вinasь 22°/₀ ikonomiə jasadь.

Bzdə jaŋaca eşləyneŋ вrnce təçriвələre вar

inde. Lәkin moꞑa qꞑa riza вulьp qalrqa jaramьj. Bөten tөzy promьjşlnnosьn şuşь nigzlәrdә jaꞑa ezgә salrqa kirәk.

Bөten front вujnca jaꞑa timpqa kycәrgә

Bez Amirika timpь вlәn jә isә şuꞑa jaqnnaşqan timp вlәn alьp вarlqan tөzydәn misallәr kitrdek. Lәkin вu misallәrneꞑ sanь kyp tygel, alar вarь qomumi xәldәn ajrьm torqan xәllәrne gnә (istisna вularaq) kyrsәtәlәr, şuna kyrә, alar вzneꞑ tөzy eşen nicek alьp вarrqa tieşlegeвez вlәn praktikada nicek alьp вaruьвьz arasnda ni caqlь zur ajrma вulqannьqьn ajruca nьq acьp вirәlәr.

Bzneꞑ kapitallь tөzeleşeвez aldnda вөten front вlәn jaꞑa timplarqa kycy вurьcь tora. Eştә jaꞑa, sotsializm timplarь ajrьm xәllәr вulьp qalmasqa, вәlki qaqidә вulьp krrgә tieşlәr.

Bu jaqtan 1928-29 ncь jlda uq nigzle yzgәrşlәr kyrenә вaşladь. 1929 ncь jlnьꞑ sintәвrndә Dniprostroj eşeneꞑ tizlege jaqnnan вөten dөnja kylәmndә rikort jasadь. Dniprostrojda sintәвr ajь ecndә 57,3 men kup mitr вiton salndь. Moꞑa qәdәr şunnan da tizerәk salunь

çir jөze kyrgәne juq әle. Amirıkada Konovingo digәn çirdә stansa salqan vaqtta da вiton salu eşndәge iц zur timp ajqa 52,3 meц kup mitr вiton salunь kyrsәtte.

Dniprostrojda hәr kөnne program вlәn kyzdә totlqan 1 200 kup mitr urnьna, 1 670 kup mitr вiton qojьlьp kilde. Oktәвr ajnda вiton qoju ajqa 1 685 meц kup mitrqa caqlь kytәrlde.

Şulaj itep, oktәвrdә Dniprostrojda jasalqan eş timpь Konovingo stansasьn salqanda jasalqan timptan өc tapqьr tizerәk вulьp cqtь, ә вit Amirikanьц Konovingodaqь timpь iц juqarqь timp sanalьp kilә ide. Şuнa kyrә mәşhyr Amirika inƶinirь Kupirnьц şuşь unaj вlәn Dniprostroj çitәkcelәrenә tiligram ciвәrep, „вiton qoju eşndә zur uцşlarqa ireşy вlәn“ tәвrik itye dә вuşqa tygel ide.

Dniprostrojda, şuşndьj ciksez zur timp alu arqasnda вiton qoju eşlәre srognnan elek вtte. Dniprostrojda вөten xәzrlek eşlәre tәmam вulqan. Tөzy eşlәrenә kөcle mixanizmnar krtlde hәm alar tөzyne tiz әtәlәr. Şuцa kyrә SSSR nьц Juqarьqь Xalq Xuçalьqь Sovitь prizidiumь Dnipr gidroiliktrostansasьn acьp çiвәryne

aşqtьrrqa qərar вirde. Stansa, вaşta ujlanqanca, 1932 nce jlnьŋ dikəвrndə tygel, вəlki 1932 nce jlnьŋ 1 nce avgusnda çiвərelrgə tieş. Jaŋa jøzlərcə meŋ iliktr atlarь srognnan dyrt aj aldan eşli вaşlajacaqlar.

Bez Uralda ciktən tьş zurlqtaqь (Sojuz kyləmndə gnə tygel, вøten dønja kyləmndə şulaj) Magnitogorski mitallurgiə zavotьn tøzep jataвьz. Ul hər jlnь 656 meŋ tonna camasnda № 5 lь cujьn вirrgə tieş. Bu pritpriətiə yze øcen gnə əjвer вirrgə tieş tygel. Soŋqь vaqtlarda вu zavotnь tøzyneŋ timpьn tizlətrgə, eşləp cqarunьŋ kyləmen arttьrrqa kirək, digən fikrgə kilnde. Sojuz xøkymətе aldьna eşləp cqarunь 3 milion tonnaqa qədər kytəry məs'ələse qujldь.

Tøzy eşlərenen kyləme ciksez zur вulqannqtan, вaşta, zavotnь вarь 7 jlda qna ølgrtrgə mømkin вulьr, dip ujlanqan ide. Əgər вez 2 nce, 3 nce dərəçədə tora torqan zavotlarnь tøzy øcen də jьş qna 3-4-5-ər jьl vaqt kityen xətrləsək, вu 7 jllьq srok ta əllə ni zur вulьp kyrnməs. Şulaj itep вrnce variantlarnьŋ вrsndə zavot 7 jlda eşlənep вtərgə tieş, dip qujlqan de, ləkin sonnnan вu srok 5 jlqa qaldьrldь.

Təzy eşenə kreşy momintlarnda bu srokn, 5 jьldan $3^1/_2$ jlqa qaldьrrqa məmkin buluь kyrnde Ə 1929 нсь jlпьц пojəвrndə „Torg. promьjş. gazita" пьц caqьrньna çəyap itep, Magnitogorski zavotьn təzycelər, вrnce cujnnь zavot salьna başlaudan $2^1/_2$ jьl ytkəc, вirə başlarqa osl ərenə alularьn вlgrttelər.

Şulaj itep, Magnitogorski zavotь 1931 nce jlnьn oktəвrndə yk cujьn вirə başlajacaq. Brnce domnalarnь jaqьp çiвəry əcen 7 jьlda, 5, $3^1/_2$ jьl da kirək вulmajacaq, monьn əcen $2^1/_2$ jьl çitəcək, ə 1933 nce jlnьn вaşьna 8 domna mice eşli вaşlap, alar 2,5 milion tonna əjвer çitşterəcəklər.

Plannьn vaqtnda ytəlye turnda xəkm itərgə əle irtərək. Ləkin xəzrgəcə вulqan təçriвələr plannьn ytəlrlek вuluьn kyrsətələr. Təzy eşləre вarqan urьn timer juldan 146 kilomitr jraqlqta torqanda, təzy əcen kirəkle matiriallarnь vaqtnda kiterep toru citen вuldь, şuna kyrə, təzy eşe kinəjep kitə almadь. Şunьn əcen, timer jul szьqnnan təzy urnьna ajrьm timer jul tarmaqь ytkəry məhim вer məs'əl

вulьp tordь. Kartala - Magnitnaja arasndaqь timer jul tarmaqь 1929 nсь jlnьп avgusьna eşlənep вtərgə tieş ide. Şunnan anьп srogь 1 nce ijylgə kycerlde. Cnnqta вu sroktan da 5 køn aldan вtte. Hər kønne 4 kilomitr jul salьпьp вardь. 146 kilomitr oznnьqndaqь julnьп вøtnnəje вer aj ecndə eşlənep вtte. Bøten tøzy eşləre şundьj timp вlən вarsa, вilgele, plan vaqtnda ytələcək.

Magnitstrojnьп tøzeleşndəge вaşqa вer møhim jaqnь da əjtep ytərgə kirək. Tøzy qadəttə eş вarqan vaqtta hic вer əjвer eşləp cqarmьj. Ul yze gnə xøkyməttən aqca alьp jata həm monьп qarşьsьna, tøzelep вtkəncegə qədər yze xøkymətkə вer nərsə də вirmi. Magnitstroj isə, tøzelep jatqanda uq вznen xalq xuçalьqьвzqa qimətle вajlqlar вirə вaşladь. Øcnce jlnь ul 7 meп tonna timer rudasь вirde, ə ytkən jlda 500 meп tonna вirde.

Sвrdə ciksez zur вulqan Kuznitski zavotьn salu da şundьj uq timp вlən вaracaq.

Svir gidrostansasьn вaşta 5 jlda salьp вterrgə ujlanqan ide. Xøkymət anь 4 jьl ecndə tøzep вterrgə qərar вirde. 1932 nce jlnьп axrьna taвa stansa eşli вaşlarqa tieş.

Svir stansasьnьņ nindi timp вlən вarrqa tieşlegen acьqьraq kyz aldьna kiterer өcen, Svir stansasьn eşləydəge qaj вer eşlərneņ nindi srokta eşlənyen, şul uq eşlərneņ Volxof stansasnda eşlənylərе вlən caqştьrьp qararqa kirək. Volxofstroj salnqanda 747 meņ kup mitr tufraq cqarrqa kirək вuldь həm moņa 4 jьl vaqt kitte. Svirstrojda 2700 meņ kup mitr tufraq cqarrqa kirək həm monь 2 jlda eşlənə. Iknce tөrle əjtsək—eşneņ kyləme 4 tapqьr camasь arta, ə şuņa kitə torqan vaqt 2 tapqьr kimi. Şulaj itep, eşneņ tizlege 8 tapqьr diərlek arta. Volxofta вiton qojunьņ kyləme 220 meņ kup mitr вulьp, şuņa 4 jьl vaqt kitkən вulsa, Svirstrojda 387 meņ kup mitr вiton qoju өcen 2 jьl vaqt вirelə.

Niƶnьj-Novgorotta aftomoвil çiu zavotь salu eşndə də şundьj uq çitez timp alndь. Bu zavot 1929 ncь jlnьņ avgusnda qna salьna başlanqan ide, ə 1930 ncь jlnьņ 1 nce fivralnda zavot вrnce un jөk aftomoвilen вirde.

1929 ncь jlnьņ avgusnda, xəzrgə qədər Sovitlar Sojuznda salnqan zavotlarnьņ iņ zurlarnnan вulqan Rostof auьl xuçalьqь maşinalarь zavotьnьņ вrnce вiş sixь eşli başladь. Baştaqь

plan вujnca zavotnь tulь kileş 1932 33 nce jlqa acьp çiвərrgə ujlanqan ide. Sonnnan zavotnь 1929-30 ncь jlda təzep вterrgə əmr вirlde.

Ləkin təzy eşndə jana timplarqa kycy tarixnda iŋ jaqtь вit вulьp qalrqa tieşle vaqiqələrneŋ вrse Stalingrat traktor zavotьnьŋ təzely tarixьdьr.

Bu zavot 1927-28 nce jlda uq salьna вaşlaqan ide. Brnce jlda təzy eşləre taşвaqa admnarь вlən вardь. Plan вujnca, zavot 1931-32 nce jlnьŋ axьrnda eşli вaşlar dip ujlanqan ide.

Ləkin təzyneŋ jaŋa timp'arьna kycy həm ilgə məmkin qədər tizerək traktorlar вiry kirəklege xəkymətne вu sroknь janadan qarap cqarqa həm вirgən sroknь qsqartrqa məçвyr itte. Zavotnьŋ korpuslarьn salrqa 1929 ncь lnьŋ maj ajnda qna kreşlgən вulsa da, Traktorstrojqa zavotnь 1931-32 nce jlnьŋ axьrnda tygel, ə 1930 ncь jlnьŋ 1 nce oktəвrenə əlgrtrgə əmr вirlde. Şulaj itep, вəten Sojuzda вrnce urьn totqan həm вəten çir şarndaqь iŋ zur zavotlarnьŋ вrse вulqan zavotnь salu əcen 15 aj vaqt вirlde.

Zavot salьna вaşlaqancь uq Traktorstroj eşcelərenə zur auьrlqlarqa ocrarqa turь kilde.

1927 nce jlnьn ijylndə вirlgən promьjş-lnnos zadaniəse вujnca Stalingrat zavotь jlьna 10 - 20 at kөclərndəge 10 meņ traktor вirrgə tieş ide. 1928 nce jlnьn aprilndə zavotnьn projektь Gipromizda raslanqan vaqtta şuşь zadaniəne kyždə totldь.

1928-29 ncь jlnьn вaşnda jaņa zadaniə вirlde—zavot 10 - 20 at kөcndəge 20 meņ traktor вirrgə tieş, dielde.

Şunnan soņ, 1928 nce jlnьn dikəвrndə xөkymət вu zavotnь 15 - 30 at kөcndəge 40 meņ traktor вirrlek itep tөzrgə digən qərar cqardь.

Brnce projekt вujnca zavot 42,5 milion sumqa tөşərgə tieş ide, iknce projekt вujnca—55 milion sumqa, өcnce həm soņqь projekt вujnca—76,5 milion sumqa tөşərgə tieş вuldь.

Bөten projekt tөzy eşləre вaşta 10 meņ traktor eşləygə, soņnan 20 meņ traktor eşləygə qaratьp alьp вarlqan ide. Bөten projektlau eşləre вtkən, zavotnь tөzy eşenə xəzrlek вtkən ide. Ləkin 1928 nce jlnьn dikəвrndə xəllər kinət almaşьna. Xөkymət zavotnь 40 meņ traktor cqarrlьq itep tөzrgə qərar cqara.

Təzycelər aptьraşta qalalar. Ni eşlərgə? Sizon вaşlanrqa 2-3 knə aj qalqan, ə вөten projektlarnь janadan eşlərgə kirək, monьŋ өcen kyp ajlar eş qujarqa kirək. Şunьŋ өstenə, jaŋadan təzlgən projektlarnь tieşle organnardan ytkərrgə də kirək. 1928-29 ncь jlda eş alьp вarrqa mөmkin вulmas, zavotnь təzy eşen taqьn вer jlqa k'ckterrgə turь kiler şiklle tojldь.

Ləkin auьrlqlarqa qarap cignməskə qərar вirlde. Məskəygə aşьqьc rəyeştə Stalingrattan projekt eşləyce 20 inƶinir caqьrьlьp kiterlde. Alarqa əjtlde: „Zavotnь təzynen jazmьşь sznen qulьqzda, əgər sez projektnь 20 kөn ecndə jaŋadan eşləsəgez, вez zavotnь вu jьl sala вaşlьjвьz, əgər eşli almasaqьz, təzy eşe kicktererlə".

Inƶinirlar caqьrunь qaвul ittelər. Ber nicə atna вujnca alar kөnenə 16 şar səqət, annan da kyвerək eşlədelər.

Başta, eşne axrьna qədər alьp вarrqa kөc çitməs kвek sizlgən ide, ləkin... вrəy də eşne taşlamadь, dizirtirlar taвlmadь. Aldnqь qəskər çiŋde. Eş vaqtnda eşlənep вtte. Jaŋa projekt inde fivraldə Juqarь Xalq Xuçalьqь Sovitьna iapşьrldь həm anьŋ tarafnnan raslandь.

Brnce suqştan вez çiңep cqtьq. Zavot salьnacaq.

Lәkin вu qna çitmi вit әle—anь salьp вterrgә kirәk.

Bu eşkә çitkәc, tәzycelәr jaңadan uңjaszlqlarqa ocradьlar. Qaj вer eşcelәrneң qaraşlarь вaşqa tәrle kyrnde, alar: „Bu mәmkin tygel. Bu fantaziә. Monnan вer nәrsә dә cqmajacaq. Artьq aşьqu kirәkmi" diә вaşladьlar. Iң вrnce nәyвәttә jaңa timplarqa qarşь fikrlәr zavotnьң korpuslarьn salunь yz әstenә alqan Gospromstroj kontorь eşcelәre arasnda kyrnde. Baştan uq tәzy eşlәren rivolytsion timp вlәn alьp вarrqa xәzrlәny urnьna, Gospromstroj çitәkcelәre, eşne quarqa jaramьj, eşne aşqtьru, jәnәse eşneң xaqьn qna qimәtlәtәcәk dip dәqva itәrgә trştьlar. Auьrlqlarnь artьrьp kyrsәtep, alarnь tәrle вujaularqa вujap, Gospromstroj şul uq vaqt traktor zavotьnьң vaqtnda eşlәnep вtyennәn ilgә ni qәdәr çiңlek, ni qәdәr fajda kilәcәgen kyrmi qaldь.

Lәkin, nicek knә вulmasьn, aparatnьң qarşьlьqь kire qajtarldь. Tәzy eşe xәkymәt kyrsәtkәn tizlek вlәn kitte.

Tәzy eşe nьq plan вlәn alьp вarldь. Hәr

ken xisapqa alnqan, ber səqət tə buşqa kitmi. Təp əc korpusnь salu əcen mital konstruksiələr kirək buldь, alar ıь xəzrlərgə Amirikanьŋ „Al'-birt Kan“ firmasьna zakaz birlde. Bu firma alarnь amirikalьlar əcen də rikortlь sanalqan srokta xəzrlərgə əstenə aldь. Təp əc korpusnь salu eşlərenen başьna Amirikanьn iŋ zur inƶinirlarь qujldь.

Amirikadan konstruksiələrne kitrgəndə hər kən, hər səqətkə ikonomiə jasaunьŋ bəten caralarь kyrlde.

Iske eş mitodlarьn jaratucьlar Stalingrat zavotьnьŋ təzelyen kəlep qarap tordьlar, aldan uq şatlanьp tordьlar: „Mnə bolarnьŋ eşləre barьp cqmas, mnə bez rəxətlənep kələrbez yzlərnnən“ dieştelər.

Ləkin, alarnьŋ niətləre barьp cqmadь. Stalingratcьlar yz burclarьn batrlarca ytəp bardьlar. 1930 ncь jlnьŋ fivralenə təp sixlar eşlənep btte. Mixanizm sixnda stina, idən, tybələr eşlənep btte. Timrcelek sixnda tybə jabldь, maşinalar qujьla torqan fundamintnьŋ 50 % -ь bitonnandь. Kilgən maşinalar çьla başladь. Par kəçe stansasьnьŋ konstruksiələre qujьlьp btte.

Təzycelər birlgən sroktan cignməskə qərar

biry вlən gnə qalmadьlar, kiresncə, taqьn 3 aj vaqtnь fajdaqa qaldьrrqa qərar birdelər. Zavotnь 1930 псь jlnьŋ oktəвrndə tygel, ə ijyl ajnda elgrtrgə вuldьlar.

Şunьŋ estenə, zavotnь 40 meŋ traktor cqarrlьq itep tygel, jlqa 50 meŋ traktor вirrlek itep eşlədelər.

Bilgele, mondьj timp вlən eşləy çinel tygel; mondьj timp вlən eşlər ecen ciksez kyp kec, вtməs, tekənməs inirgiə, yz eşenə пьq ьşanu kirək. Bilgele, zavotnь 12 aj qna eşləmice, 30 aj eşləsən, eş вik kyp çinel вulьr ide. Bolaj вulqanda tezycelər tezy eşenə kyp dərəçə azьraq kec, nirva, inirgiə qujarlar ide.

Ləkin mondьj aqrnnьq ecen ilgə вik kyp tylərgə turь kiler ide. Sovit çirləre alrqa tieşle вulqan distələrcə meŋ traktornь ala almaslar ide; distələrcə milion aqcalar eşlənep вtməgən eşkə tqьlьp jatrlar ide.

Bez xəzer maqtanьp əjtə alaвьz: Stalingratcьlar Amirika timplarьn quьp çity вlən gnə qalmadьlar, alarnь artta qaldьrьp, uzьp ta kittelər. Monьŋ şulaj ikənen amirikalьlar yzləre də əjtep вaralar. „Al'вirt Kan" firmasьnьn вaşnda tora tor-

qan kşe Ditrojttan Juqarьqь Xalq Xuçalьqь Sovitьna jaza:

„Minem aldmda Stalingrattaqь təzy eşləre nacal'nigь inƶinir Kallirdan alnqan, nojəʙrneŋ 20 sndə jazlqan xisap jata.

Əgər inƶinir Kallirneŋ ʙzgə ʙirgən nərsələre dəres ʙulsa (ə anьŋ syzlərenə ьşanmasqa, ʙzneŋ hic ʙer səʙəʙeʙez juq), ul vaqt Stalingratnьŋ eşcelərə həm tixnika kşeləre, ʙzneŋ ildə hic ʙer xəldə ireşrgə məmkin ʙulmaqan nətiçələrgə irşkən ʙulalar. Bzgə, çinau həm qoju sixlarьnьŋ ʙilgeləngən sroktan $4^1/_2$ aj elek eşlənep ʙtyen xəʙər itələr.

Min qoju sixьnьŋ ʙilgeləngən sroktan $5^1/_2$ aj aldanьraq eşkə ʙaşlajacaqьn ʙlep ʙik şat ʙuldьm. Mina şunь qna əjtrgə qala: ʙu qədər zur sixnьŋ şul qədər az vaqtta eşlənep ʙtyen Amirika ʙlmi əle".

Mŋə ni əcen sovitlar ileneŋ mənfəqətləren qimət sanaqan, iske jullar, iske mitodlar ʙlən eş alьp ʙarrqa məmkin ʙulmauьn təşngən ʙəten kşelər Stalingrat traktor zavotьnьŋ eşlənyeŋ zur diqqət ʙlən kyzətep tordьlar.

Şul uq Stalingrat şəhərndə rajon iliktr stansasьn saluda da вez yzeвzneꞑ təzy tarixnda moꞑa qədər kyrlməgən tizlkne kyrdek. Bu stansanь təzy eşləre 1929 ncь jlnьꞑ 20 nce ijylndə gnə вaşlandь. Başta, stansanь 1931 nce jlnьꞑ 1 nce fivralndə tok вirə вaşlarlьq itep sala вaşlarƣa, digən zadaniə вar ide. Baştaƣь jazƣannardan вez 4-5 meꞑ kvt. kəcndəge stansalarnь təzy əcen 3-4 jьl vaqt kitkən вuluьn вləвez. 48 meꞑ kvt. kəcndəge Stalgrəsnь (вu stansanьꞑ qsqartlƣan isme şulaj) təzy əcen isə, вarь 18 ajv aqt вirlde.

Stansanь sala вaşlaudan 5-6 aj vaqt ytkəc yk zadaniəneꞑ artьƣь вlən ytələcəge kyrnde. Başta stansanьꞑ təp вinasьn 1930 ncь jlnьꞑ jazьna salьp вterrgə ujlanƣan ide, ul 1929 ncь jlnьꞑ dikəвrndə yk salьnьp вtte. 5 aj ecndə вaş korpusqa totaşa torƣan jaꞑa вinalar da eşlənde. Ə вez вit moꞑa qədər 3 qatlь вer jort salu əcen вer nicə jьl vaqt kitkəneꞑ kyrep kiləder idek. 1929 ncь jlnьꞑ dikəвrndə Stalgrəs eşceləreneꞑ konfirinsiələre вuldь həm şunda stansanь Oktəвr rivolytsiəseneꞑ 13 jlьƣьna əlgrtrgə digən qərar cƣarldь—srok taƣь 3 ajƣa qsqartldь.

Liningratta „Krasnьj Putilovis" janında salınqan jaŋa traktor zavotьnьŋ təzy timpь da is kitərlek timplardan sanalrqa tieş. „Krasnьj Putilovis" janında jlьna 3 men traktor birə torqan kckenə gnə traktor mastirskojь bar ide; 1929 ncь jlnьŋ jaznda xəkymət anь hər jьl 20 meŋ traktor cqara torqan itep kiŋəjtrgə qərar cqardь. Bik kyp sixlarnь jaŋadan eşlərgə kirək buldь.

Ijyldə eş başlandь, ə dikəbr başnda bu zur sixlarnь təzy təmam bulьp, barь oborudovaniələr urnaştьrrqa qna qaldь, ə 1930 ncь jlnьŋ oktəbrnnən başlap bu jaŋadan qorlqan zavot ilgə jaŋa traktorlar birə başladь. Ul hər jlnь 20 meŋ traktor birə baracaq.

Soŋ nicek itep bu sanalqan təzy eşlərndə kinət şundьj çitez timplar alndь?

Iŋ brnce nəybəttə, bu sanalqan təzy eşlərndə mixanizatsiədən kiŋ rəyeştə fajdalanldь. Bzneŋ gigant təzy eşlərebzdə qullanlqan kbek kiŋ itep bez ber vaqtta da mixanizmnardan fajdalanmaqan idek əle. Əjtik Svirstrojda eşlər Volxofstrojqa qaraqanda ber nicə tapqьr artьqьraq maşinalaştьrlqan. Volxofta çir

eşlәre qadi ikskavatorlar вlәn eşlәnde. Ә Svirdә manaralь ikskavatorlar, univirsal snarәtlar, draglajn, qanat jullar вlәn eşlәnәcәk.

Bu tәzy eşlәrenen hәmmәsndә dә diәrlek өzlksez eş atnasьna kyclde. Hәmmәsndә dә eз ike, өc almaş вlәn eşlәnә. Eş plannarьn eşlәgәndә, alarnь, tәzy eşlәre qьş kөnnәrndә dә tuqtap tormaslьq itep eşlәngәn. Әyәldәge kвek jlьna 3 - 4 aj qna eşlәnmi, вәlki вөten 12 aj вujьna eşlәnә. Kөnenә 8 sәqәt knә eşlәnmi, ә 2 - 3 almaş jasap, 16 sәqәt eşlәnә. Monьn yze gnә dә tәzyne 2 tapqьr tizlәtrgә mөmkinnek вirә.

Şunьn өstenә, вu jьl tәzy eşenә finans çiвәrydә вөtnnәj вaşqa jul alndь. 1929 - 30 nсь jlnьn planьn tәzgәndә SSSR Juq. Xal. Xuç. Sov. prizidiumь şundьj diriktif вirde: tәzy өcen вilgelәngәn tөp вajlqlar ytkәn jlda eşlәnә вaşlanqan tәzy eşlәrenen hәmmәsenә dә çiвәrelrgә tieş. Ytkәn jьl eşlәnә вaşlaqan tәzelşlәrgә aqcalar вylgәndә, alarnь, вu tәzelşlәrnen hәmmәse dә in qsqa srokta eşlәnep вtәrlek itep вirrgә kirәk.

Barь şunnan son qna, elek вaşlanqan tәzelşlәr aqca вlәn tә'min itlgәnnәn son qna, mon-

nan qalqan aqcalarnь jaŋa təzelə вaşlaqan pritpriətiələrgə çiвərrgə məmkin, ləkin monda da Juq. Xal. Xuç. Sov. prizidiumь aqcalarnь tərle çirgə sipməskə, digən qatь diriktif вirde.

Bez вu jьl hər вer jaŋa təzelə torqan pritpriətiələrgə distələrcə milion aqca salaвьz. Bez вəten təzy tarixnda вrnce tapqьr вularaq, təzy eşlərenə şul qədər zur aqcalar salaвьz.

Bu xuçalьq jlnda Stalingrat traktor zavotьna 40 milion som aqca salndь; Xar'kof traktor zavotьna 45 milion, Rostof auьl xuçalьqь maşinalarь zavotьna—34 milion, aftomoвil zavotьna—32 miljon, Ciləвe traktor zavotьna—40 milion, Ural maşina zavotьna—20 milion, Sвer auьl xuçalьqь maşinalarь zavotьna 15 milion sum salndь. Dnipr stansasьna 42 milion sum salьna. Svir stansasьna—26 milion sum, Magnitogorski zavotьna—40 milion sum, Kuznitski zavotьna—27 milion sum вilgelən-gən. Şulaj itep, Sojuzdaqь təzelep jata torqan 11 zur pritpriətiəgə вarьsь 281 milion sum aqca salьna, urtaca alqanda hər вrsenə 25 milion sum təşə.

Monь da ajruca kyrsətep ytərgə kirək: вez вu jlnь Ciləвe, Xar'kof traktor zavotlarь, Sвer auьl xuçalьqь maşinalarь, komвajnnar zavotь kвek jaŋa təzelə вaşlaqan pritpriətiələrgə

hər вrsenə вer nicəşər distə milion aqca tqaвьz, Ə вit ytkən jllarda qna Stalingrat zavotь 19 milion aqca soraqac, mona kəlep qaradьlar. Bik kyp təzycelər, вer jьl ecndə вer təzy eşenə şul qədər aqca вirrgə hic məmkin tygel dip, soralqan aqcanьn da вik kyp ɵleşe fajdasьz, вuş jatacaq, dip ujladьlar. Ə вu jьl isə, xəzer gnə salьna вaşlaqan вik kyp jana pritpriətiələrgə də mona qaraqanda ike tapqьr artьqrьaq aqca çiвərelə həm xəzer вrəy də, eşne dөres ojştrqan vaqtta вu aqcalarnьn həmməsnnən də tulь rəyeştə həm urnnь itep fajdalanrqa məmkin вuluьnnan şiklənmi.

Kapitallь eşlərne вer noqtaqa çinau вaşlanqan təzy eşləren aqca вlən gnə tygel, maşina həm matiriallar вlən də tulь kileş tə'min itərgə məmkinnek вirəcək. Şulaj itep, 1929 - 30 ncь jlnьn planь yzenen nigeznnən yk aldaqь jlnьn plannarnnan ajьrьla. Bu plannь eştəge „sotsializm timplarьnьn planь" dip atalsa da arttьrьp əjty вulmajacaq. Ləkin haman da, əle вu sonqь syz tygel. Hic вer xəldə monьn вlən tnclanьp qalrqa jaramьj.

Əgər də təzynen вrnce jllarnda 3 - 4 jllьq srok qadi вer kyreneş itep isəplən̦gən вulsa,

xəzer inde jaŋa təzelə вşlaqan pritpriətiələr arasnda mondьj srok вirlgən вer pritpriətiə də juq diərlek.

Xəzer inde вzne kyrngən nətiçələr gnə qənaqətləndrmi. Bez jaŋadan jana məmkinnklərl aca вarавьz. 1929 - 30 nсь jlnьŋ planь isketimplarnь artqa taşlap qaldьra, ləkin ul вznеŋ aldnqь təzeleşeвzdə kyrngən, Amirikadan əsten timplarnь xisapqa ala almaqan ide.

Bu plan jaxşь təzyne kyzdə totqan, iŋ jaxşь təzyne nigez itep almaqan ide. Əgər ul вz neŋ iŋ jaxşь timplarьвznь nigez itep alqan вulsa, anьŋ jeze taqь da kyвerək yzgərgən вulьr ide

Kuznitstroj вlən Magnitstroj вrnce cujnnь salьna вaşlaudan 2 1/2 jьl ytkəc вirə вaşlarqa vəqdə ittelər. Şulaj вulqac вaşqa mitallurgiə zavotlarьn da 2 1/2 jlda təzrgə məmkin вulьp cqa. Şunьŋ вlən вrgə, Zaporoziə həm Krivoroziə zavotlarьn təzy əcen 3 1/2 - 4 jьl srok вirlgən. Yzenen kəce вlən Magnitogorski zavotnnan 20 tapqьr qajtьş вulqan Pitrovski zavotьna 3 jьl srok вirlgən—gigantlarqa вirlgənnən də kyвerək вirlgən.

Bu jьl Donвasta həm Uralda вer yk diərlek

zurlqta вulqan koks miclәre salu вaşlana. Lәkin monda alarпьп sroklarьп вilgelәydә ciksez zur ajrma вuluь kyzgә пьq вәrelә. Pitrovski ismndәge zavotta koks piclәreneņ iknce вatariәsen salu өcen 15 aj vaqt вirlgәn, Voroşilof ismndәge zavot ocen 13 aj vaqt, Mariopol' zavotь өcen 19 aj, Niƶпьj Saldin zavotь өcen 3 - 4 jьl вirlgәn. Monda yznnәn yze вer sөal' tua: ә son вөteņ miclәr өcen 13 ajlьq вer tigez srok qujarqa jaramьjmeni?

Tomski ismndәge zavotta jaņa domna micen (210 meņ tonnalьq) 15 ajda salrqa ujlana, ә Cusavoj zavotnda şunnan вik kyp kckenә вulqan (54 meņ tonnalьq) mic salu өcen 3 jьl вirelә.

Bilgele, tөzy eşe вөten rajonnarda вer tөsle yk timp в'әп вarsьп, digәn talәp qujьp вulmьj. Ber yk zurlqta, вer yk kөctә вulqan вer yk tөsle zavotlarпьп tөzely timplarnda çirle klinnataqa hәm вaşqa şartlarqa qarap ajrma вuluь вik taвiqi. Lәkin nindi gnә şartlarda da вu ajrma iņ minimum dәrәçәgә tөşәrgә tieş hәm hic вer xәldә tөzyne 13 ajdan вaşlap 3 - 4 jlqa qәdәr suzarqa jaramьj.

Әgәr dә вzneņ ciksez zur kyļәmdә вulqan

mitallurgiə təzeleşe planьnьn nigezenə təzy təçriвələrndə alnqan iŋ qsqa sroklar qujlsa, вu vaqt вznen ilевеz вaştaqь plannan tьş ni qədər kyp əstəmə cujьn, qorьc, koks həm вaşqa nərsələr alacaq!

Bznen il monьn arqasnda əllə ni qədər saqlьq вajlьq alacaq. Bik kyp distələrcə pritpriətiələr вaşta вilgeləngən sroktan alda eşkə вaşlajacaqlar. 3-4 jldan son distələrcə pritpriətiələr вrdən eşli вaşlau urnьna, alarnьn вik kyвese 1 jldan uq eşkə вaşlajacaq. Dimək, kyp pritpriətiələr srognnan əyəl potriвitlkton eşləp cqarucь вulьp əjlənəcəklər həm вez вik kyp mitalnь əstəmə itep vaqtnnan elek alacaqвьz.

Aftomoвil zavotьn salu вzdə jaŋa eş вulьp, anь təzy вik kyp auьrlqlar в'ən вəjləngən вuluьna qaramastan, Sovitlar Sojuznda вrnce həm 100 milion sumqa təşə torqan aftomoвil zavotь 15 ajda salьnacaq. Şul uq vaqt Jlitstə salьna torqan iŋ qadi həm вarьsь 2 milion sumqa təşə torqan oltan zavotь 2 jlda salьnacaq. Ə Frunzedəge вarь 550 meŋ sum qna torqaŋ zavot 3 jlda salьnacaq.

Milanƨ kombinatь 40 milion sumqa təşte həm ul da Sojuzda вrnce sanala—şul kombinat вer jьl ecndə salьпьp вtte. Ləkin mnə Kurovskida şundьj, ləkin өc tapqьr kckenərək bulqan fabrik 3 jlda salьna.

Gloxof faвrigь 1½ jlda salndь, şunnan 1½ tapqьr kckenərək bulqan Ivantef faвrigь 4 jьl salьna.

Mitallurgiə gigantlarь 2½ jlda salьna həm вik jьş qna kckenə gnə kyləmdəge konsirva jaki maj cqaru zavotlarьn salu өcen də şul qədər yk vaqt kitə (Viteвski maj cqaru zavotь—3 jьl, Krasnodar zavotь—2 jьl, Bujnaq, Tirapol' konsirva zavotlarь—2 şər jьl h.в.h.в.)

Bznen gigantlarnь salu өcen jlqa 25-30-40 şar milion aqca kitə, ə monnan qalqan kckenə həm urta pritpriətiələr təzyne taşвaqa admnarь вlən alьp вaralar, alarqa kyp вulqanda jlqa 1-2-3-ər milion, jə isə annan da kimerək aqca kitə.

Bznen gigantlarьвьz distələrcə mnnəgən eşcelər вlən eşləp, вөten aưьrlqlarnь çinep, rivolytsion timplar вlən eşlilər. Ciksez zur eşcelər ərmiəsen alar вrləşterələr, çialar, jana nigzdəge proizovdstvonь alar krtələr, alar xəzr-

lilər; xəzrgəcə вzgə вilgele вulmaqan maşinalarnь alar yzləşterələr. Gigantlarnь təzycelərgə hər vaqt ciksez zur kec вirep, ciksez kytərnke nirva estndə eşlərgə, eşkə risk qujьp вarrqa turь kilə—alaj вulsa da Amirika timpnnan esten torqan timplarnь şuşь təzylərdə jasala.

Monnan qalqan kckenə təzy eşlərndə isə, əllə ni auьrlqlarqa da ocralmьj, alarqa tik kyņel вirep, cinovniklaşunь taşlap eşlərgə gnə kirək, şulaj da alaı haman əle iske timplar вlən eşləp kilələr həm kiləcəktə də şulaj eşlərgə ujlьjlar.

Amirikada kyrnməgən timplarnь yzləştrgən, frontnьņ alqь safnda torqan gigant-təzelşlər вlən aşqmьj torqan həm keckə gnə səjrəlep kilgən вaşqa təzelşlər arasnda zur aralьq jasaldь.

Təzycelərneņ aldnoь ətrəte julda ocraqan iske qadətlər, xərəkətszlek, syrən tormşqa tartmnьq frontьn çimerep taşladь. Ə təzycelərneņ qalqan frontь haman əle iske „əkren вarsaņ—jraq kitərseņ“ qadətlərenə jaвьşьp вara. Monьņ вolaj вuluь, xəzrgə qədər вeten sovit

çəmaqətcelegeneņ yzeneņ вøten diqqəten вaşlьca iņ ere təzy eşlərenə вirep kilye arqasnda вuldь. Şuņa kyrə вez ere təzy eşlərndə ciksez zur uņşlar jasadьq ta. Ə jøzlərcə vaq həm uıta qul təzy eşləre kiņ çəmaqətcelkneņ diqqətnnən cittə qaldь həm şuņa kyrə ul frontlarda eşlər kirəkle timp вlən вarmьj da.

Rivolytsiə timplarьn alu øcen suqьş əle dəyam itə. Bu ølkədə də вzneņ alda jaņa kørəşlər, jaņa çinylər tora.

Jaņa timplarga kycy øcen nilər eşlərgə kirək.

1928 - 29 псь jlda вez təzy eşləren вık kicegep вaşladьq. Bik kyp urnda təzy eşləre вer almaş вlən gnə alьp вarldь. Bøten jəkşəmвe həm вəjrəm kønnərndə eş eşlənməde. Ləkin sizonnьņ soņ вaşlanuьna, eşlərneņ вer almaş вlən gnə вaruьna qaramastan, plan tulь kileş diərlek ytəlde.

Bu nərsəne kyrsətə? Bu вzneņ plannarnьņ çitərlek вulmauьn, alarnьņ, „hər ixtimalqa" dip, zur zapaslar qaldьrьp təzlgənnegen kyrsətə. Təzycelər anda вolaj ujlьjlar ide: „Min 2 jlda eşləp вterəm dip əjtep tə 2 jьl da 2 ajda eşləp вterygə qaraqanda, 3 jlda вterəm dip əjtəm də‘

2 jьl da 8 ajda вterəm" dilər ide. Iknce tərle əjtsək, alar yzləren straxovajt itep qujarqa trьşalar ide. Əgər təzycelərnen tar kyləmdəge yz mənfəqətlәre kyzlegnnən gnə cqьp qarasaŋ, вəlki вolaj ity dөres tə вulьp cqar ide. Artnda zapas kennəreŋ вulqanda artьq aşqmasqa, hər вer ken, hər вer səqətne xisapqa almasqa memkin, tnьcьraq, вorclmьjcьraq eşlərgə məmkin. Ləkin dəylət mənfəqəte kyzlegnnən qaraqanda вolaj ujlarqa hic jaramьj. P l a n t ə z g ə n d ə h i c в e r x ə l d ə z a p a s q a h i c в e r v a q t q a l d ь r r q a j a r a m ь j. Plan təzgəndə anь maksimum dөres itep təzrgə, hər вer ajrьm eş tarmaqь өcen məmkin qədər qsqaraq srok alrqa, tixnika unajlqlarь вlən sroknь ni qədər qsqartrqa məmkin вulsa, alarnьŋ həmınəsnnən də fajdalanrqa kirək.

Moŋa qədər вez, ul jə вu eşne, ul jə вu təzyne вaşlaqanqa qədər ul eşne e t ə r e p ç i в ə r y g ə kyp vaqt вirəder idek: вaşta eş вik kckenə gnə ucaskьda вaşlana, tik aqrnnap qna kiŋəjə torqan ide. Eşkə cnnap torьp вarь вer - ike ajdan soŋ qna kreşelə ide.

Bu qadətne hic qzqanmastan, вətene вlən taşlarqa kirək.

E ş n e e t ə r y, ç a n n a n d ь r ь p ç i в ə r y (r a s k a c a j t i t y) ө c e n в e r s ə q ə t t ə v a q t ə r ə m i t ə r g ə j a r a m ь j. T ө z y e ş e a l d a n u q x ə z r l ə n e p в t k ə n в u l r q a, в r n c e k ө n n ə n y k k i r ə k l e t i m p a l ь n r q a t i e ş.

Bzgə tөzy eşləren tөzy matiriallarьna вik kisken moxtaçlьq şartlarnda alьp вarrqa turь kilə. B̃zgə hər вer tonna cujnnь, hər вer mickə simintnь, hər vagon aliвastrnь isəpkə alrqa turь kilə. Şuna kyrə вulqan qədər matiriallar вlən вik isəpləp, вik tikşerep m o n j o v r l a r jasap вarunьŋ əhəmiəte вik zur.

Qzøancqa qarşь, ytkən jllarda вu eştə вik kyp xatalar jasaldь. Ber urnda simint çitşməy arqasnda eşlər tuqtalьp tora, ə iknce вer urnda əllə ni qədər simint вuş jata, tөzy өcen ul urnda өc - dyrt ajsьz simint kirək tə вulmьj ide.

1928 - 29 ncь jlnьŋ tөzy sizonь qzьp jatqan vaqtta kinət, kyp knə aliвastr həm izvis zavotlarьnьŋ tieşle tutьrьm вlən eşləməgənnklərе, Vol'ski simint zavotьnьŋ simintnь kirəgncə çiвərep tora almaqannьqь, timer julnьŋ vaqtnda kirək qədər вuş transport вirə almauь вlnde. Bil-

gele, monda tieşle organnarnıņ q tnaşь вlən frontrъņ artqa qalьp вarqan ucaskьlarъn qzulau kirək ide, kyrngən qurqъnclqlarnь vaqtnda kitər kirək ide. Xuçalьq organnarъnъņ aparatları hic kickməstən, aşьqьc rəyeştə вu eşkə qatnaşrqa, kirəkle caralarnь kyrrgə tieşlər ide. Ləkin, вu eştə вzneņ aparat вik xərəkətsez kyrnde. Ul, qurqъnclqlar turnda vaqtnda signa вirrgə, vaqtnda alarnъņ julьn kisərgə xəzrlənməgən вulьp cqtь.

Təzy eşlərenə вer gnə yzəktən, вrləşkən opiratif çitəkcelek вiry urnьna, вzdə distəgə jaqьn, eşlərne в ə j l ə ş t e r y, s o g l a s o v a j t ity вlən qənaqətlənə torqan kolligiəle organnar вar ide.

Tərle organnar həm ucrizdiniələr arasndaqь yz ara вəjlənşlərneņ ciktən tış cualcьq вulьь arqasnda, alarnъņ вəten qərarlarь diplomatiə jazьşularъn xətrlətə torqan formalarqa qajtьp qala ide.

Anьq, qarşь kilnməslek, вaşnnan axrъna qədər acьq prikaz həm вojrqlar urnьna, „ytenrgə kirəkle sanarqa“, „вəjlərgə“, „soglasovajt itərgə“ kвek iskerep вtkən formulalar вirelə ide, „Soglasovajt“ itylər atnalar вujnca tartьla,

eş tuqtap tora,—ə şul arada təzy frontnda zur acqlqlar kilep cqa. Ə sonnnan, вu eştə kem qəjple вuluвn tikşerə вaşlaqac, qəjple kşelər juq вulвp cqa, вəten ojşmalar əjem - əjem rizolytsiələr, xatlar, xətta tiligramnar cqarвp sala, hər kem qəjpne yzenen kyrşesenə sltвj ide.

Şuna kyrə də, əgər вez təzycelərdən eşne jana nigzlərgə saluнь taləp itəвez ikən, вez şul uq vaqt вu taləpne, nindi rəyeştə вulsa da təzy eşləre вlən вəjlənşle вulqan в ə t e n organnar həm ojşmalarqa da qujarqa tieşleвez.

Bilgele, in вrnce nəyвəttə, təzy matiriallarь eşləp cqara torqan həm вəten təzy eşləren turьdan - turь matiriallar вlən tə'min itə torqan t ə z y p r o m ь j ş l n n o s ь n ь n eşləren j a x ş r t u j u l n d a q u l d a n k i l g ə n в ə t e n c a r a l a r n ь k y r r g ə k i r ə k.

Təzy matiriallarь promьjşlnnosь xəzrgə qədər вik tarqau xəldə ide. Ul distələrcə kckenə trislar qulnda вrləşkən ide.

Вəten kirpec, aliвastr, izvis h. в. matiriallar cqara torqan zavotlar okruk xalq xuçalьqь sovitlarьna qaratlqan, qaj вer urnnarda isə, rajon вaşqarma komititlarьna qaratlqan ide. Bu eşlərnen

şulaj tarqau bulub aubrlqlarnь vaqtnda вterrgə, eşneŋ jomşaq tarmaqlarьn vaqtnda nqьtrqa mөmkinnek birmi ide. Əjtik, 1929 nсь jlnьn ijynndə вik kyp zavotlarnьŋ eş tutьrmnarь çitərlek bulmaub, kyp knə zavotlarnьŋ programnь ytəməylərе вilgele вuldь. Ləkin SSSR Juq. Xal. Xuç. Sov. вu turьda RSFSR Juq. Xal. Xuç. Sovitьna, вu soŋqьsь—kraj sovnarxozlarьna, alarь—okruk h. в. larqa xəвər itkənce, SSSR Sovnarxozьnьŋ prikazь zavotlarqa kilep çitkənce şaqtaj atnalar ytte.

Çirle вaşqarma komititlar həm çirle sovnarxozlar da hər vaqtta da yzlərenеŋ вurclarьn dөres aŋnap вtrmilər. Jьş qna alar вu eşlərgə urndaqь mənfəqətlər kyzlegnnən gnə cqьp qarьjlar, jьş qna ul jə вu rajon jə isə өlkəneŋ mənfəqətlərе вөten ilneŋ mənfəqətlərеn вasьp kitələr. Əjtik, ytkən jlda qaj вer kraj вaşqarma komititlarь, yzlərenə qaraqan pritpriətiələrneŋ вөten il qarşndaqь вurclarьn ytəylərenə qaraqanda, alarnьŋ çirle tөzy eşlərеneŋ kirəklərеn qajqrtularьna kyвerək əhəmiət вirdelər. Qaj вer вaşqarma komititlar, xətta tөzy matiriallarьn yz rajonnarnnan cqarunь вөtnnəj tuqtatuqa qədər вarьp çittelər.

Şularnьŋ nətiçəsndə, nindi də вulsa Voroniƶ kвek okrukta өcnce dərəçədə tora torqan вer təzy eşenə 5-6 şar ajlьq zapas matiriallar xəzrlənep qujьla, şul uq vaqt вөten il kyləmndə вrnce urnda torqan təzy eşləre matirial juqlьq arqasnda əllə ni qədər zarar itə, əllə ni qədər vaqtnь ərəm itə ide.

Urnnar yzlərenəŋ finans вurclarьn da nacar ytilər ide. Xөkymətneŋ qərarь вlən urndaqь вaşqarmalar өstenə, urnnarda kirpec, вur, aliвastr, izvis zavotlarь salu, вulqannarьna kapitallь rimontlar jasatu өcen aqca çiвəry вurclarь jөklətlgən ide. Yzlərenəŋ вurclarьn вarь Liningrat həm Məskəy sovitlarь qna ytədelər. Başqalarь, вzdən вaşqa da eşlərlər əle, dip ьşanьp tordьlar. Şunьŋ arqasnda zavotlar kirəkle rimontlarnь vaqtnda jasьj almadьlar, şuŋa kyrə kicegep eşkə вaşladьlar. Bilgele, əgər də urndaqь eşcelər, yzlərenəŋ plan вlən dөres eşləp вarrqa tieşlkləren, təzy eşləre qarşnda вulqan вurclarьn aŋьq itep vaqtnda ytərgə tieş вulularьn aŋnamasalar, вu vaqt təzy timpьn tizləty turnda ujlarqa da turь kilmi. Təzy eşləren „yzŋneke" həm „yzŋneke вulmaqannar" qa вylyne praktikadan cqarьp

taşlarqa, вətnnəj onьtrqa kirək. Вəten təzy eşləre—sovit ileneke, şuna kyrə, yz rajonьnьn fajdasnnan qna cqьp, вəten Sojuz kyləmndəge eşkə zarar kiteryce kşe kyrnsə, qatь itep anьn qullarьna suqarqa kirək.

Xəkymətnen 1929-30 nсь jlnьn təzeleşenə xəzrlek turnda cqarqan qərarnda təzy matiriallarь promьjşlnnosьna vaqtnda finans çiвəry məs'ələsenə ajruca əhəmiət вirelə. Bu qərar вujnca, Sojuzlь çəmhyriətlər həm kraj вaşqarmalarь xuçalьq jlьnьn вaştaqь əc ajnda uq, 1930 nсь jlnьn 1 nce qinvarьna qədər—yzlərnnən tieşle вəten sumanьn 25%-n вirrgə, ə 1930 nсь jlnьn aprilenə qədər taqь 35%-n вirrgə məçвyr itldelər.

Şulaj itep, təzy sizonь вaşlanuqa qədər çirle organnar yzlərnnən tieşle вəten sumalarnьn 60%-n вirrgə tieş вuldьlar; вu—təzy sizonь вaşlanuqa qədər urnnarda, kipec, aliвastr zavotlarь kвek, təzy eşləre matiriallarь xəzrli torqan zavotlarqa rimont jasarqa kirəkle fondв xəzrləngən вulu digən syz.

Juqarьdan tyвəngə qədər вəten sovit aparatь xərəkətkə kilrgə tieş. Bu вrnce nəyвəttə Sovnarxoz aparatьna qaqьla. Mona qədər

Sojuz Sovnarxozь tieşncə tizlek вlən eşləmədе, ul jьş qna urnnarda nindi xəllər вuluьn sizep çitə almьj ide, jьş qna anьŋ diriktiflarь soŋqa qalьp birelə ide. 1928-29 псь jlqь sizonnьŋ soŋqa qalьp başlanuьna təp səвəp—plannьŋ soŋ raslanuь, projektlarnь raslaqanda kyp volokita jasalu buldь.

Jaŋa təzy timplarьna kycy promьjşlnnosnьŋ idarə eşləren nigeznnən alьp jaŋadan qorunь sorьj. Xəzer вu mes'ələ xəl itlgən inde. Promьjşlnnosnь idarə ity sistimь jaŋadan təzelə.

Xəzrgə qədər təzy promьjşlnnosьnьŋ qomumi çitəkcelege Sojuz Sovnarxozь qarşndaqь təzy komititь qulnda ide. Təzy matirial-larьn satu eşen təzy matiriallarь sindikatь alьp вardь.

Şunьŋ əstenə, Təzy Komititь təzy matiriallarь promьjşlnnosьna həm təzy kontorlarьna вarь idari jaqtan—prikaz həm sirkulərlər cqaru вlən gnə tə'sir itə aladьr ide.

Şul uq vaqt təzy matiria'larь sindikatь, (qsqaca anь „Stromsindikat“ dip atь,lar) yz qaramaqnda hər vaqt kyp knə aqca вuьp torqanqa, kirək вulqanda hər vaqt iqtisadi jaqtan вasьm jasьj ala ide. Əgər, ul jaki вu

tris, ul jaki вu təzy kontorь yzeneꞑ өstenə alqan вurclarьn ytəməsə, Stromsindikat anьꞑ kriditlarьn qsqarta ala, şulaj itep anь xərəkətkə kiterə ala ide.

Ləkin вer iqtisadi jaqtan tigzləp вaru qna da çitmi. Jьş qna idari həm iqtisadi jaqlardan, вrləşkən tə'sirlər, qatnaşular da kirək вula. Brləşken çitəkce organnьꞑ вulmauь, brləşkən təzy ştaвьnьꞑ вulmauь, вөten xoquqlar вlən qorallanqan вer yzəknеꞑ вulmauь, yzen вik nьq sizderə ide. Xəzrgə qədər вulqan kвek, tyвəndə kyrngən ul jakj вu tөrle xatanь kyry вlən gnə ciklənep qalmьjcь, aldan вəjləşylər, „soglosovajt" itylərdən вaşqa, vaqtnda kirəkle eşlərgə qatnaşa ala torqan, vaqtnda jasalacaq xatalardan saqlap qalrlьq вulqan, kirəkle aşьqьc caralarnь vaqtnda kyrə ala torqan вer ştapnьꞑ kirəklege kyptən sizeləder ide. Xəzer mondьj ştap təzlde inde. Ul—təzy industriəse вrləşməse „Stroj oвjedininiə".

Ecke həm tşqь Səydə Xalq Komisariatьnьꞑ ajrьm tarmaqlarьnьꞑ eşləre turnda da kyp şikajətlər вulьp kilde. Təzelep jata torqan pritpriətiələrneꞑ вik kypləre өcen cit illərdən

kiterelə torqan maşinalar kirək. Bzneŋ təzy eşlərenen yze əcen də zur qna kyləmdə cit illərdən kilgən mixanizmnardan fajdalanrqa kirək вula. Şuŋa kyrə, cit illərdən maşinalar kitery eşen alьp вara torqan Səydə Xalq Komisariatьnьŋ kirək qədər çitez eşləyeneŋ əhəmiəte ni qədər zur вuluь вik acьq. Moŋa qədər təzycelər Səydə Xalq Komisariatь apaгatьnьŋ вik aqrьn eşləyennən, anьŋ promьjşlnnostan cittə toruьnnan zarlanьp kildelər.

Şulaj uq, вəten səydə cltəredə, вrnce nəyвəttə kopiratsiə xərəkətlənrgə tieş. Ytkən jllarda вik kyp urnnarda təzy eşlərenen aqrьn вaruьna kopiratsiənen ere təzeleş tirritoriələrndə vaqtnda kiвtlər, palatkalar, cəj-aşxanələr aca almauь da səвəp вuldь. Cənki вzneŋ вik kyp təzy eşlərndə ytkən jllarda uq вer urnda 4-5-ər meŋ eşce eşləp kilde. Təzy timpьnьŋ kəcəjye, ike-əc almaşqa kycep eşləylər arqasnda zur təzy eşlərndə xəzer 10-15-ər men eşce çiьla вaşlьj. Iknce tərle əjtsək—вer nicə atnalar ecndə, вuş jatqan вer urnda zur qalalar tua вaşlьj. Jьş qna təzy eşləre zur şəhərlərdən jraq torqan qaranqь qultqlarda qorlqan вula, вu vaqt eş taqь da citnnəşə. Mondьj vaqtlar-

da kopiratsiə aldьna вer nicə atnalar ecndə jaŋa вaştan əllə ni qədər magazinnnr, aşxanələr, ker juu urnnarь, muncalar acьp çiвərrgə turь kilə. 1928 - 29 ncь jlda kopiratsiə yzenəŋ вu вurclarьn yti almadь. Əjtik, Stalingrat traktor zavotь təzeleşndə вarь вer gnə aşxanə вar ide. Şuŋa kyrə, eşcelər vaqtnda urьn alьp aşap cqarqa əlgery əcen kəndzge aş çitkəndə eşləren vaqtnnan вer səqət aldan taşlap kitələr ide.

Şuŋa kyrə, eşcelər kopiratsiəseneŋ eşlərenə ajruca əhəmiət вirrgə kirək.

Jaŋa eş timplarьna kycy transportnьŋ da eşləren jaŋa nigzlərgə salunь sorьj. Təzy eşenə qaratlqan вəten məs'ələlər transportta hic kickməstən həm hic volokitasьz xəl itelə вarrqa tieşlər. Əjtik, 1928-29 ncь jlda təzy matiriallarьn вrnce nəyвəttə jərty məs'ələse вarь sizon axrnda qna xəl itlde. Qaj vaqt timer jul qultqlarnda distələrcə vagon matiriallar xərəkətsez jatqanda da şuşь propkalarnь aşьqьc rəyeştə вtrtrgə məmkin вulmьj ide.

Şulaj uq, Pocta-Tiligraf Xalq Komisariatь da təzy eşlərenə xzmət ity julndaqь eşləren kəcəjtrgə tieş. Təzy eşlərе həm təzycelər yzləren tərle nərsələr həm finans вlən tə'min itə torqan

rgannar вlən hər vaqt pocta-tiligraf aşa вəj-
nştə вuialar həm mondьj вəjələnşsez tora
mьjlar. Pocta-Tiligraf Xalq Komisariatь yze-
ŋ eşləren, təzy urnnarьn pocta-tiligraf aşa vaq-
da вəten il вlən вəjləp вarrlьq itep qujarqa
eş.

Xzmət Xalq Komisariatьnьŋ organnarь da
ı julda вətnnəj вaşqaca eşləp вarrqa tieşlər.
əzy eşləren çitərlek qədər eş qullarь вlən
'min ity alarqa вəjləngən. 1928-29 ncь jlda
arkomtrut yzeneŋ вu eşləren ytəp cqa almadь,
ŋa kyrə sonqaraq, təzycelərneŋ yzlərenə auьl-
rqa ajrьm vəkillər çiвərep eşcelər çinarqa turь
lde həm şunьŋ arqasnda təzy eşləre вajtaq
nalarqa kickte.

Finans Xalq Komisariatь həm вaşqa xalq
omisariatlarь aldnda da ciksez zur вurclar tora.
lar təzy əcen kirək вulqan aqcalarnьŋ vaqtn-
ı вirelep вaruьn nьq kyzətep torrqa tieşlər.

Bzgə вətnnəj jaŋa eş mitodlarьna kycərgə
rək. Moŋa qədər tərle ojşmalar arasndaqь
əjlənş'ər qadəttə „otnoşiniə“, „xat“ lar jazu jul-
rь вlən вara ide. Şuŋa kyrə, jьş qna вrnce
ratta torqan вer nərsəne eşləp cqaru əcen

sizonnьn qzqan vaqtlarnda da вer nicə atnalar vaqt ytə ide. „Otnoşiniə“, „xat“ larnь t i l i g r a m n a r в l ə n a l m a ş t ь r r q a, ojşmalar, ucrizdiniələr arasndaqь jazьşu'arnь xosusi ky-rep səjləşylər вlən almaştьrrqa kirək. Aşьqьc вer eş turnda xat jazьp, çəyaвьn atnalarca kətərgə kirəkmi, вəlki tilifon arqьlь qna səjləşep aңnaşrqa kirək; вer məs'ələne вaşqa вer ucriz-diniəneң xəl ityen kətep jatrqa jaramьj—вəlki anь hic vaqt ytkərmice, вu eşne eşlərgə məçвyr itərgə kirək—mnə eş nicek qujlqan вulrqa tieş.

Bu jaqtan SSSR Sovnarxozьnьң Ciləвe traktor zavotьn saluqa qaratlqan ike prikazь вik xaraktirlь. Ciləвe traktor zavotь da Stalingrat zavotь təzlgən timp вlən təzelrgə tieş. SSSR Sov-narxoz prsidətele iptəş Kujвьjşof maxsus prikaz cqarьp, Ciləвe traktor strojьnьң вəten sorau həm zajafkalarьna m ə m k i n q ə d ə r t i z l e k в l ə n həm hər xəldə sorau alnqannan soң ə c k ə n-n ə n d ə soңqa qalmьjcь çəyap вirrgə əmr itte. Ciləвe zavotь təzeleşen finans jaqnnan tə'min ityneң planьn təzy əcen Sovnarxoz apa-ratьna 3 k ə n n e k s r o k вirlde, cit illərdən ki-terelrgə tieşle oвorudovaniələrneң kyləmen вil-geləy əcen 5 kən vaqt вirlde. K i l ə c ə k t ə

mondыj eş timplarь ajrьm xəllər вulьp qna qalrqa tieş tygllər, вəlki qaqidə вulьp krrgə tieşlər.

Bilgele, вu çiņel eş tygel. Bu, вөten aparat eşcelərен вaştan ajaq janadan tərвiələyne sorьj, вu — alardan hər вrsenen aņьna vaqtnьņ ajruca qimət вuluьn krty digən syz.

Ləkin ni qədər gnə citen вulmasьn, monь eşlərgə kirək. Monda ike momintnь ajrrqa kirək: вrse—aparat eşcelərenen psixologiələren janadan tөzy, ikncese—komisariat aparatlarьnьņ yzlərен yzgərty həm qadiləştery.

Promьjşlnnosnьņ jaņa kapitallь tөzeləşe—ul вzneņ вөten xuçalьq tөzeleşeвznen arqa səjəge. Monьņ şiklle ciksez zur вer eşne promьjşlnnos yze gnə вaşqarьp cqa alьr, dip ujlau kөlke вulьr ide. Bu—вөten sovit ileneņ qomumi вurьcь. Ul вurcnь вarь, əlвəttə, xalq xuçalьqьnьņ вөten tarmaqlarь вrləşep tatu eş alьp вarqanda qna həm alarnьņ həməse də jaņa eş timplarьna kyckəndə gnə xəl itərgə mөmkin вulacaq.

Təzy əcen kşelər kirək.

Təzy eşen uŋşlь alьp вaru əcen aŋa vaqtnda aqca, matirial həm maşinalar вirrgə kirək. Ləkin вolar qna çitmi əle. Təzy eşenə kşelər də вik kirək.

Xəzrgə qədər əle вzdə təzyce - eşcelər məs'eləsndə eş вik nacar tora. Daimi təzyce eşcelər вzdə вik az. Bzdə milionnaqan təzycelər ərmiəse təвndə, auьl xuçalьqь вlən kən itep tə, вarь təzy eşenə kitep aqca eşləp qajtьr əcen gnə, vaqtlь rəyeştə xuçalqlarьn 3-4 ajqa taşlap şəhərlərgə kilyce sizonniklardan tora.

Jldan jьl вer yk nərsə qaвatlana—jaz вaşnda auьllardan şəhərlərgə milionnaqan təzycelər ərmiəse kilə, ə ijyldə, qьr eşlərе вaşlanu вlən, alar jaŋadan auьllarьna qajtьp kitələr həm təzy eşlərе eşcesez qala. Eş kşelər sanь çitməydə gnə tygel, вilgele, təzycelərneŋ həmməse də əjlərenə qajtьp kitmilər. Ləkin qalqan təzycelərneŋ zur вer əleşe təzy ojşmalarьnьŋ uŋajsьz xəldə вulularnnan fajdalanьp, alarqa eş xaqь məs'eləsndə ytərgə məmkin вulmaqan taləplər quja.

Zavotta distələrcə jьl eşləgən təp eşce yzeneŋ вəten tormьşьn şul zavotqa вəjləgən вula.

Təzyce - sizonnik ul jə вu təzy eşe вlən az qzqsьna. Ul вer urnda вer nicə atnalar eşli də, annan soŋ вarь вer ul çirdən kitə. Şuŋa kyrə kyp vaqt ul təzy eşenə kyвerək xzmət xaqь qajьru jaqnnan qna qarьj.

Bu jьl təzy programь kiŋəjtlde, şuŋa kyrə вu jьl eşcelər də kyвerək kirək. Şunьŋ əstenə təzy eşen tizləty də hər təzy eşenə elkkegə qaraqanda kyвerək eşce qujunь sorьj. Əjtik, əgər elek вer korpus ike sizon eşləngən вulьp ta, xəzer вez anь вer sizonda вtrsək, вu vaqt вu təzydəge eşcelər sanьn вrmə вer diər-lek arttьrrqa turь kilə.

Ytkən jllarnьŋ sizonь kyrsətte—вzgə hic вer xəldə təzycelərneŋ yz aqmnarь вlən kily-lərenə qarap torrqa jaramьj, auьldan cqqan sizonniklarqa qna tзjanu jaramьj. Şunьŋ əstenə, təzy eşenə maşinalar krty artqan sajьn t ə z y e ş c e l ə r e n ə q u j l q a n s o r a u l a r d a ysə вara; təzyce eşcelər elek вətene вlən diərlek вal-ta, pcqь, şqь kвek qorallardan qna fajdalanalar ide. Təzy eşlərndə mixanik kiskec, kytərtkec, pcqь, kran kвek qorallardan fajdalanu artqannan arta вara, şuŋa kyrə, şuşь qorallardan fajdalana alrlьq eşcelər kyвerək kirək вula вaşlьj. Bu şartlarnьŋ həmməse də təzyce - eşcelərne ə j -

rəty, janadan xəzrləyne kiŋerək kyləmdə alьp baru məs'ələləren quja. Təzy eşndə jьl bujь qala torqan daimi təzyce - eşcelər kadrьn çitştery—mnə bzneŋ alda torqan nəybəttəge təp məs'ələ.

Ytkən jllarda uq kvalifikatsiəle təzycelər xəzrli torqan kurs həm xzmət institutlarь cltəre kinəjtlde. Ləkin bu qna çitmi. Bu barь brnce adьm qnə. Təzyce eşcelər çitştery eşləren kiŋ julqa qujarqa həm jaqьn jllarda uq təzy əcen jəz mnnərcə jaŋa eşcelər birrgə kirək. 1928-29 ncь jlda 25 meŋ kvalifikatsiəle təzycelər çitşterlgən ide, bu jьl 100 meŋ xəzrlənrgə tieş buldь. Ləkin haman da monьŋ blən tnclanьp qalrqa jaramьj. Bu julda bik zur eşlər tora əle.

Xəzer bzneŋ xzmət birzalarьna kilə torqan eşcelərneŋ bik kybese yzlərenеŋ əyəlge kəsp-ləre bujnca, əyəlge hənərləre bujnca xzmət ala almьjlar. Cənki jaŋa maşinalar qullanu, soŋqь tixnika bujnca qorlqan jaŋa pritpriətiələr salu blən andьj hənərle eşcelər kirək bulmьj başlьj. Mixanizmnaşqan ajaq kieme fabriklarь salu blən ajaq kiemen qul blən tgə torqan eşcelər kirək bulmьj başlьj. Piala zavotlarьna maşinalar krtlgəc, xəzer andьj zavotlarqa 'pialanь ərep

tutьra torqan eşcelər kirəkmilər. Mondьj eşcelərne jaŋa eşkə øjrətrgə kirək. Alarnь kyp vaqt tøzy eşenə øjrətrge mømkin həm monь eşlərgə kirək.

Şulaj uq xzmət soraucь jəş ysmrlər də kyp вula. Alardan da tøzycelər ətrəte xəzrlərgə tieşвez.

Partiə Yzək Komititьnьŋ 1929 ncь jьl 6 ncь đikəвrdə cqarqan qərarnda əjtelə: „Jldan jьl tøzy eşləre kiŋəjep вarqanqa, aşьqьc rəyeştə kvalifikatsiəle tøzyce eşcelər kadrь çitşteryne køcəjtlgən imp вlən kiŋ julqa qujarqa kirək" həm: „Şul uq vaqt, jaŋa tøzyce eşceər kadrьn xəzrləgəndə monьŋ вer øleşenə xatьn-qzlarnь tartuqa əhəmiət вirrgə kirək" di. Bu jьl həm kiləse jьl øcen, aşьqьc rəyeştə tøzycelər xəzrləy planь azrda 250 meŋ eşce xəzrləyne quja.

Ləkin, eş qsqa вer vaqt ecndə zur вer tøzyce-eşcelər ərmiəsen øjrəty həm jaŋadan xəzrləydə gnə də tygel. Bu ərmiəne вøten ilgə døres itep вylə вlrgə də kirək. Bznen вøten ildə tøzy вara həm ul moŋa caqlь hic вer tørle promьjşlnnosь вulmaqan, iŋ artta

qalqan rajonnarqa da çəjlgən. Şuna kyrə aldan uq eşce qullarnь rajonnarqa çibərynen anьq plannarьn xəzr'əp qujarqa, yzək elkələrdən ajrьm rajonnarqa eşce kecləren çibərrgə kirək.

Faвrik - zavotlarda, alarnьŋ daimi yz eşce kadrlarь вar. Tezy eşьdə, вulqan qədər eşcelər вer tezycedən iknce tezycegə kycerelələr. Cnnap ta, əjtik, Volxofstrojda вik kyp mŋŋər вlən sanalqan tezycelər eşləde. Ləkin tezy eşe вty вlən вu ərmiə tarqalьp kitte. Ləkin, kiləcəktə вer eştə вer çitəkcelek astnda вrgəlek eş вlən yz ara вrkkən **eşce kolliktiflarьn** tezy eşe вtkənnən soŋ da tarqalьp kitməslek, saqlanrlьq xəlgə qujarqa kirək. Tezycelərne вer eştən iknce eşkə **ojşqan xəldə**, kymək itep kycerrgə kirək. Faвrik - zavotlarnьŋ daimi yz eşcelər kadrь вulqan kвek, **hər вer tezy kontorьnьŋ da yz qarauьnda daimi** tezycelər kadrь вulsьn həm ul alarnь, вer çirdə tezy eşləre вtkənnən soŋ iknce urnqa kycerə alsьn.

Tezy ecen eşcelər kadrь qna da çitmi. Milionnaqan tezycelər ərmiəse ecen komanda sostafь da kirək həm вrnce nəyвəttə tyвənge komandirlar - вrigadir, disətnik, mastirlar kirək.

Bznen qaj вer təzy eşləren qarap jərgən zur вer Amirika inƶinirь şul nərsəgə iqtiвar itkən: Amirikada 25 eşcegə вer disətnik turь kilgəndə, вzdə 100 kşegə вer disətnik knə turь kilə ikən. Disətnikkə вik zur təzy ucaskьsь вirlsə, вilgele, monьn arqasnda eşnen sьjfatь nacarlana. Ul hər вer eşcenen artnnan qarap вara almьj, eşcelərne əjrətrgə anьn vaqtь çitmi.

Həzer xəkymət kiləcək təzy sizonьna qədər təzycelərnen tyвənge komandirlarь sostafьn tutьru əcen kyp knə aşьqьc caralar kyrrgə вojrьq вirde.

Kvalifikatsiəle eşcelərdən aznda 2 men kşe disətniklkkə kytərelə. Disətniklər xəzrləy əcen вik kyp sanda jllьq kurslar acьla, alar jlnda az digəndə 3 000 d i s ə t n i k cqarrqa tieşlər. Kiləcəktə təzy eşen disətniklər вlən tə'min itərgə tieşle вulqan вu caralar вlən вer rəttən, kirək qədər disətniklər kadrьn 1930 ncь jlnьn jazьna xəzrləp çitkery turnda da qatь caralar kyrlde, jazqa 3 000 disətnik cqaru əcen ajrьm dyrt ajlьq kurslar ojştьrldь.

Təzyce-eşcelərnen daimi kadrlarьn çitştery həm kyp sanda tyвənge komandirlar kadrьn xəzrləy, вolar—təzy eşləren jьl вujnca alьp

ʙaruƣa kycyneꞑ tɵp şartlarь. Bolaj ʙulmaƣanda tɵzyne tizləty də mɵmkin tygel. Bez „sizon eşcelәre“ nə tajanudaı cƣa almasaq, ʙzneꞑ tɵzy eşlərebez də „sizonnь“ ƣna ʙulьp qalacaq həm ʙilgele, ul ʙik aqrьn ʙaracaq.

Tɵzy timpьn kɵcəjty tixnika çitəkcelegen kɵcəjtyne də taləp itə.

Əgər ʙez tɵzy eşen alьp ʙarƣanda hər ʙer səƣəttən fajdalanrƣa, hər ʙer səƣətne xisapqa alьp ʙarrƣa tləsək, ʙzneꞑ tɵzy eşndə çitərlek sanda eşne hər vaqt tulь rəyeştə alьp ʙarrlьq itep ɵjştьra ala torƣan çitəkcelər də ʙulrƣa tieş. Bez tɵzy eşndə hər tɵrle mixanizmnan kiꞑ rəyeştə fajdalanunь tliʙez. Ə ʙu, tɵzy eşndə çitərlek sanda ʙu mixanizmnarnьꞑ eşlərenə çitəkcelek itə torƣan inƶinirlarnьꞑ ʙuluьn, alarnь tɵzətə, kɵjli ala torƣan kşelərneꞑ ʙuluьn sorьj.

Bez, ʙilgele, tɵzy eşlərenen ʙer nicə almaş ʙlən ʙaruьn tliʙez. Bu da yz ciratnda eşne çitəkləp ʙarucь inƶinirlarьꞑ sanь artuьn sorьj.

Ləkin, ʙzdə soꞑƣь vaqtlarƣa qədər tɵzy eşndə inƶinirlar az ide. Bik jьş ƣna zur, qatlaulь tɵzy eşlərndə, hic ʙer tiorіə ʙlmnəre ʙulmaƣan praktiklar çitəkcelek itələr ide.

Şuna kyrə, tezyne jɑxşrtu həm anь tizləty өcen, вөten caralarnь kyrep, təzy eşlərenə mпnərcə jana inƶinirlar вirrgə kirək. Monь вik kyp terle caralar qullanьp tormşqa qujarqa mөmkin.

Bzdə вik kyp təzyce-inƶinirlar kənsəlәriә eşlərndə utьrьp qalqannar; вik kyp inƶinirlar yz вlgclklәre urnnda eşləmice, вer də inƶinir вulmaqan kşelər də eşlərlek urnnarda utьralar. Şuna kyrə вznen alda tora torqan in ьrnce eş— вznen вөten sovit ucrizdiniələrenвzdə, plannaştьru, tigzləştery ornarnarьвzda eşli torqan eşcelər sostafьn вik çntkləp janadan qarap cqu. Bu вzgə mпnərcə inƶinirlarnь təzy eşenə taşlarqa mөmkinnek вirəcək.

Təzy eşenen yzndə də вznen inƶinirlarьвьz terle kənsəlәriә eşləre вlən kymelep jatalar, alar yzləre jezlərcə xatlar jazarqa, jezlərcə otcotlar jazarqa məçвyrlər. Alar өcnce dərəçədə torqan terle eşlər вlən вik kyp вəjləngən вulqanqa, turьdan turь təzy eşlərenə вik az vaqtlarьn qna вirə alalar. Bөten vaqtьn təzy proizvodstvosьnьn yzndə ytkərəse urnda, inƶinirqa yzenen in kyp vaqtьn kənsəlәriədə ytkərrgə turь kilə.

Inƶinirlar əsitnnən artьq eşlərne alьp taşlarqa kirək. Xisap biry eşləren məmkin qədər qsqartrqa kirəklek turnda səjləp tə torrqa turь kilmi, şunьn̡ əstenə—inƶinirlarqa (əlbəttə, alarnьn̡ ;zur eşlər alьp barucьlarьna) kənsələriə eşləren yzləre alьp bara torqan kşelər birrgə kirək. Eşce-krəstiən inspiksiəse kyptən inde çitəkce urnnar tota torqan inƶinirlarqa, alarnьn̡ kənsələriə eşləren alьp barьp, alarnь vaq eşlərdən buşandьra torqan, sikritarlar biry turnda qərar cqardь. Bu qərarnь tormşqa qujarqa kirək.

Bu caralar qna çitmi, əlbəttə. Bolar inƶinirlarnьn̡ çitşməyen tik ber az jomşatalar qna. Inƶinirlar çitşməyne təbnnən alьp btery əcen juqarьqь tixnika məktəplərenen̡ uqucьlar ytkəreşen kin̡əjtrgə kirək. Şul uq vaqt uqucьlarnьn̡ məktəptə 10-15 ər jьl qalularь (dəreserəge — uqucь sanalularь) kbek iskedən qalqanqa dətlərne tamьrь blən jolqьp taşlarqa kirək. Programnarnь qsqartrqa, kirəkməgən nərsələrne cqarьp taşlarqa həm məktəplərgə, 4-5 jlda çitərlek dərəçədə xəzrləngən inƶinirlar cqarrqa məmkinnek birrgə kirək. Bu eştə də Amirika mitodnnan tulь kileş fajdalanrqa kirək.

Bu julda xəkymət вik kyp caralar kyrde. Təzycələr xəzrli torqan juqarqь məktəplərdə uqu srogь 4 jlqa qaldьrldь. 1930-31 nce həm 1931-32 nce jllarda inƶinirlar cqaru arta. Ləkin вu caralar вarь вer nicə jldan soŋ qna nəticə вirəcəklər, ə təzy əcen xəzer yk kşelər kirək. Mnə şunьŋ əcen də, вer nicə jldan inƶinirlar xəzrli torqan caralar вlən вer rəttən, təzy eşenə вer nicə ajdan soŋ uq jəzlərcə jaŋa inƶinirlar taşlau julnda da qadəttən tьş caralar kyrelə. Şuşь maqsat вlən kvalifikatsiələre kytərnke вulqan tixniklar əcen qsqa məddətle, 6 ajlьq kurslar ojştьrldь. Şulaj itep, aşьqьc rəyeştə 1930 ncь jьl ecndə yk 1 200 inƶinir xəzrlənə.

B znеŋ juqarьqь tixnika sostafь (inƶinirlar) həm tyвənge tixnika sostafь (disətnik, master, вrigadir) turnda əjtkənnəreвez urta dərəçədəge tixnika sostafьna da qaqьla. Təzy əcen jaqьn arada mnnərcə tixniklar вirrgə, monьŋ əcen вəten caralarnь kyrrgə tieşвez.

Urta dərəçədəge eşcelər xəzrli torqan вəten tixnikumnar aqrnnap ike jllьq uqu srogьna kycələr, şulaj itep alarnьŋ uqucьlar ytkəy kyləıne şaqtaj kiŋəjə. Şulajuq, təzycelkkə

tartmnь tuqъz jllъq məktəplər də kyp sanda ojştъrъla.

Ləkin вu sanalqan caralar da yzlərenen çimşləren вarъ вer-ike jldan soŋ qna вirə вaşlajacaqlar. Ə təzy əcen вygnnən yk tixniklar kirək. Şuŋa kyrə, nətiçələre вer nicə jldan kyrenə torqan caralar вlən вer rəttən, nətiçələre вer nicə ajdan вirelə вaşlъj torqan aşъqъc, вərmə caralar da kyrlde. Disətniklərdən kvalifikatsiələre kytərnkerək вu'qannarъ вiş ajlъq kurslardan ytkərelələr həm monъŋ arqasnda təzy əcen əstəmə 4 500 tixnik вirelə. Şulaj uq elegerək aclqan kurslarnъ kinəjty jullarъ вlən də əyəlge programqa əstəmə itep ike mŋnəp tixnik cqarъla.

Təzy əcen tixnik sostafnnan вaşqa xuçalъq eşləren alъp вarucъ—ojştъrucъlarda kirək. Soŋqъ jllarda вznen təzy promъjşlnnosnda zur kyləmdə qzъl diriktorlar kadrъ tudъ, alarnъŋ iŋ zur kypcelege partiəle eşcelər' kiŋ tormъş məktəвen ytkən, вik kyp təçriвə çiqan kşelər, həm alar pritpriətiələr вaşnda torъp, yz вurclarъn вik jaxşъ ytəp вaralar. Вznen təzy eşlərenen вaşnda xuçalъq eşcelərə-qzъl diriktorlar toralar.

Bu diriktorlar, jə isə təzy urnnarnda atalьp jərlgəncə əjtsək, вu təzy nacal'niklarь вөtеn təzy eşləre өcen ajrьm rəyeştə çəyapcыьq jəklilər həm monьn өcen kirək вulqan вөtеn xoquqlar вlən fajdalanalar. Təzy eşlərndə вaşqa eşlərnen həmməsenə qaraqanda da вigerək, eş вaşnda çitərlek dərəçədə kөcle, qiu вulqan, auьrlqlardan qurqmьj torqan, вөtеn eşcelər kolliktifьnьn kөcləren ajaqqa вastьra вlə torqan kşelərnen toruь əhəmiətle. Distələrcə jьl eşli torqan, yznde aqrnnap ozaq jllar вujnca çinalьp kilgən diami eşcelər kolliktifь вulqan faвrik-zavotlarda eşləy вaşqa—anda eşləp cqarunьn ysyen, alqa вaruьn kyzətep torrqa qna kirək. Təzy eşndə eşləy yzenə вaşqa. Monda eşcelər kadrьn ər janadan çinarqa kirək, monda inzinir - tixnik sostafьn da jana вaştan çinarqa kirək, monda вөtеn nərsəne вuş urnda təzrgə, ojştьrrqa kirək. Təzy eşen tiz alьp вarlsa, hər вer səqətne вik qədrləp sanap вarrqa turь kilsə, monda eşlər вigerək tə citnnəşə. Vaqtlь auьrlqlardan cqa вler өcen, mnnər вlən sanalqan вөtеn eşcelər kolliktifьn, zavotnь tizerək həm jaxşьraq itep eşlərgə kirək, digən вer gnə maqsat tirəsndə jaxşь ojştьra вler өcen, eş вaşnda torqan kşenen

zur ojştьru ostalьqь, пьq aftorititь, timer kөce вulrqa kirək.

Jaŋa Amirika timplarьna kyckəndə iskedən qalqan вөten qadətlərne sвerep tygərgə kirək вula. Bu eştə ajruca пьq вulu həm eşli вly kirək. Şuŋa kyrə təzy nacal'niklarьna ajruca zur taləplər qujarqa kirək вula.

Bu urnnarqa ajruca təçriвə kyrgən, ajruca cnqqan, aftoritit zur вulqan eşcelərne qujarqa kirək.

Eşcelərdən alьp inƶinirlarqa qədər tөrle kvalifikatsiədəge kşelərneŋ çitşməye, вilgele, iŋ zur auьrlqlarnьŋ вrse вulьp tora. Ytkən jllarda вu məs'ələgə tieşncə əhəmiət вirlməde, şuŋa kyrə xəzer вzgə monьŋ auьrlьqьn kytərrgə turь kilə. Kiləcəktə вzgə kvalifikatsiəle eşcelər xəzrləy eşenə zur kөclər qujьp kreşrgə kirək вula.

Massanьŋ kөcen ojştьrrqa kirək.

Kapitallь təzy frontьna вer milionnan kyвerək eşcelər ərmiəse taşlandь.

Bu ərmiəneŋ вaşnda sannarь mnnər вlən ərtlgən tyвənge həm juqarьqь komandirlar tora.

Təzy eşen jaŋaca aлъp вaru əcen, eşlərne cnnap ta rivolytsion jullar вlən aлъp вaru əcen вu ərmiənenŋ həmməsenenŋ də Sovitlar Sojuzъ əcen təzyne tizlətynenŋ ni qədər əhəmiətle вulqanъn aŋnaularъ kirək. Bu ərmiənenŋ həmməsen də вer maqsat tirəsndə ojştъrrqa alarnъŋ həmməsen, m ə m k i n q ə d ə r t i z e r ə k h ə m j a x ş ъ r a q i t e p t ə z r g ə, digən aşqъnu вlən qorallandъrrqa kirək.

Sizonnъ təzy eşcelərе arasndaqъ iŋ artqa qalqan, вleme iŋ tyвən вulqan kşelər də yz qullarъ вlən nindi вəjek tarixi eş aлъp вaru larъn təşenrgə tieşlər—şunъ вuldъrrqa kirək.

Bu ərmiənenŋ eşkə kyŋel qujъp eşləye gnə çitmi; alar i n t u z i a z m в l ə n eşlərlek вulrqa tieşlər.

Bu julda kiŋ aŋnatu eşe aлъp вaru kirək. Şunъ da kyzdə totu tieşle: sizonniklar вit kypcelegndə eşce sъjnfnъŋ iŋ artqa qalqan kisəge, alarnъ əle eşcelər dip əjtep tə вulmъj, alar kyвesncə — içtimaqi jaqtan tieşncə cnqmaqan, auъrlqlar qarşnda вik tiz cigenycən, əle dəylət həm sovit təzeleşe mənfəqətlərenə prolitariatca qarъj almъj torqan krəstiənnər.

Bu sizon eşcelərе arasnda kiləcəktə kiŋ

eş alьp вarrqa kirək. Bu eşlərne вөtene вlən tөzycelər sojuzьnьn̡ nqьp çitməgən çilkəsenə taşlau dөres вulmas ide. Tөzycelər sojuzь ul yze, вaşqa, nqьp çitkən sojuzlarnьn jardəmenə moxtaç.

Tөzy eşləren həm xəzer gнə ojşqan tөzyce eşcelər massasьn, ojşqan rəyeştə, eşləp kilə torqan faвrik - zavotlar вlən вəjləıgə kirək. Hər вer zur pritpriətiəgə yzenə jaqьn torqan tөzy ucaskьsьn şiflqqa alu zur fajda вirəcək. Şif - zavot yzenen̡ şiflьqnda torqan tөzy ucaskьsnda çəmaqətcelek eşləren həm an̡ - вlem taratu eşləren jaxşrtu julnda jardəmnəşrgə tieş. Bigerək tə, tөzy вlən tөzelə torqan pritpriətiədən fajdalanrqa tieşle вulqan pritpriətiələr arasnda daimi həm çannь вəjləneş totu əhəmiətle. Əjtik, əgər 3 - 4 pritpriətiəgə iliktr вirep torrqa tieşle вer iliktr stansasь salьna ikən, вu pritpriətiələr вaşta uq tөzy ucaskьsь вlən вəjləneş jasarqa həm anda eşlərnen̡ nicek вaruьn kyzətep torrqa tieşlər. Bu pritpriətiələr өcen tөzelə torqan stansadan momkin qədər tizerək inirgiə alu kirək вulqannqtan, вilgele mondьj вəjləneş nqlь həm fajdalь вulacaq. Vaqt - vaqt eşcelərnen̡ вrləşkən çiь-

işlarьn jasarqa, eşləp cqaru komisiələrenen вrlşkən utьrşlarьn jasarqa kirək. Şundьj jullar вlən eş alьp вarqanda təzyce eşcelər təzyne tizlətynen əhəmiəten tizerək həm jaxşьraq annarlar. Alar tizerək təzrgə soraunьn qorь вer tlək knə, kapriz qna bulmьjcь, вik kirək nərsə buluьn eştə kyrrlər.

Şulaj uq, вer jaqtan вznen in ere sovxozlarьвьz həm kolxozlarьвьz, ə iknce jaqtan təzelep ja'a torqan auьl xuçalьqь maşinalarь zavotlarь (Sil'maşstroj, Stalingrat, Cilэвe traktor zavotlarь h. в.) arasnda вəjləneş jasaunьn da əhəmiəte zur вulьr ide. Təzy eşcelərenə təzyne tizlətynen kirəklegen annatьp вiry вer eş, əgər təzycelər janьna krəstiənnərdən diligatlar kilep, alar auьllarda maşinalarqa moxtaçlьq ni qədər zur вuluьn, alar təzy eşlərenen вtyen nindi tyzmszlek вlən kətyləren səjləsələr, вu iknce eş.

Ə iknce jaqtan, təzelə torqan zavot, kiləcəktə yzenen əjвrləren alьp torucьlar tərafnnan вulşlьq alrqa tieş.

Auьl xuçalьqь kirəkləren xəzrləyne вurьc itep alqan təzy in вrnce ciratta kolxozqa

kryce jarlь həm urta xəllelərneꞑ вulşlьq kyrsətyləren kyzdə totarqa tieş. Mnə acьqlьraq misallərneꞑ вrse. Elkke Armavir okrugndaqь ike aulьnьꞑ jarlь həm urta xəllelərе Stalingrat traktor zavotnda ere qom çitşməyne işetələr həm zavotqa jardəm itep, 20 vagon qom çiвərələr.

Təzelə torqan zavotlar вlən kiləcəktə anьꞑ əjвrləren alrqa tieşle pritpriətiələr arasnda вəjləneş totu fajdalь вulqan kвek, t ə z e l ə t o r q a n z a v o t в l ə n a n ь ꞑ z a k a z l a r ь n в a ş q a r u c ь z a v o t l a r a r a s n d a в ə j l ə n e ş j a s a u d a в i k ə h ə m i ə t l e. Moꞑa qədər вu eş nicek tora ide? Tьzelə torqan pritpriətiə maşinalar eşli torqan zavotqa zakazlarьn вirə də, yzenə maşinalar kirək вuluqa qədər monь вətnnəj onьta ide. Tik şul vaqt çitkəc knə zakaznьꞑ ytəlməgən вulub həm salnqan korpuslarnьꞑ maşinalar kətep jatrqa tieşlege вlenə ide. Əgər təzelə torqan zavot zakazlarnь вirgənnən soꞑ uq həm вəten eş dəyamnda zakaznь yti torqan zavot вlən вəjlənştə вulsa, ul zakaznьꞑ uꞑьş вlən вaşqarьluьn вlep torьr, kirək вulsa vaqtnda aşqtьrьr, вulacaq kirtələrne vaqtnda kire etərer ide. Bu eştə təzelə torqan

pritpriətiənen eşləp cqaru komisiəse вlən zakaz alucь zavotnьn eşləp cqaru komisiəse arasnda вəjləneş jasau ajruca əhəmiətle вulьr ide.

Ytkən jllarda təzy eşlərndə sotsializm jarьşь jomşaq qullandь. Bu jarşnьn ni qədər zur fajda kiterye turnda səjləp torasь da juq. Sotsializm jarьşьn təzelşnen sьjfatь, вəjəse, tizlege tirələrndə tormşqa qujarqa kirək. Jarьş вigerək tə təzyne tizləty məs'ələlərndə zur nətiçələr вirə ala—вu eştə jarşnь kyrenklerək itep əjştьrrqa məmkin.

Bu jaqtan, Sojuzdaqь in zur təzelşlərdən вulqan Magnitogorski həm Kuznitski təzelşləre arasnda sotsializm jarьşь ytkərynen misallərenə tuqtalu вik əhəmiətle. Kuznitskstroj təzy srogьn $3^1/_2$ jldan $2^1/_2$ jlqa qaldьrunь əstenə aldь həm Magnitstrojnь şulaj uq sroknь qsqartrqa jarşqa caqrdь. Magnitstroj вu caqьrunь qaвul itte.

Magnitstroj вlən rəttən koks - kimia komвinatь təzelə. Bu komвinatnь təzy eşen alьp вarucь Koksostroj da Magnitstroj вlən Kuznitskstroj arasnda вulqan caqьrьşularqa qatnaştь, jarşqa qatnaşuьn вlgrtte həm təzy srogьn 4 ajqa qsqartunь əstenə aldь.

Jarşnьņ alqь safnda udar brigadalar tora. Bu brigadalarqa iņ snalqan, proizvodstvoqa iņ birlgən, yzlərenen eşləre blən başqalarqa yrnək bulьp tora torqan aldnqь eşceler krələr. Təzy eşenə udarniklar bigerək tə kyp jardəm, fajda birə alalar. Cənki ajrьm eşlərne kirək vaqtnda btery təzy eşndə ajrьca əhəmiətle bulьp tora. Əgər də eşneņ iņ məhim ber ucaskьsьna jaxşь dissiplinalь, jaxşь ojşqan ber nicə brigada qujlsa, monьņ nətiçələre, bilgele, bik zur bulacaq. Stalingrat zavotьna konstruksiələr qujqan vaqtta dyrt meņ kşe eşli torqan zur ber ucaskь yzen udarnьj itep iqlan itte. Brigadalar arasnda jarşlar jasau arqasnda biton çojucьlarnьņ eşləp cqarularь 80 - 90 nan 200 gə qədər kytərlde. Taşcьlar əyəlge 300 kirpec urnьna kənenə 600 - 700 kirpec sala başladь. Balcьq jabştьrucьlar normanь 300 dən 550 gə kytərdelər.

Bzdə eş timplarь blən başqalarqa yrnək bulьp torrlьq təzelşlər bar. Şunьņ blən brgəartqa qalьp barucьlarь, əyəlge timplardan kytərelə almaucьlarь da bar. Monda aldnqь təzy ucaskьlarьnьņ artqa qalьp barucьlarqa jardəm ityləre, aldnqь ucaskьlarnьņ jaņa eş mitodlarьnьņ yrnəge bulularь kirək.

Bu eştə aldnqь ucaskьlarnьŋ udar вrigadalarьn artqa qalьp вarucь ucaskьlarqa kycery də вik zur urьn totacaq.

Jaŋa timplarqa kycy eşndə eşləp cqaru komisiələrenen aldnda da вik zur вurclar tora. Bu eştə kyвerək eşcənnek kirək, syz вutqasь jasau, вuşqa çiьlşlar jasap utьrularnь jaratucьlarnьŋ tamьrьn qortrqa kirək. Təzy eşndəge xəllər turnda (həm alarnьŋ, eşcelərgə вer nərsə də aŋnatmьj torqan, jəzərləgən sьjfrlarьn) qomumi doklatlarnь azьraq qujarqa, monьŋ qarauьna çiьlşlarda, turьdan turь eş вlən вəjləngən praktik məs'ələlər qujarqa kirək. Monьŋ əcen kyp vaqt, təzy ucaskьsьnьŋ qomumi çiьlьşьn tygel, ajrьm - ajrьm sixlarda çiьlşlar ytkərrgə kirək. Şulaj вulqan vaqtta qna eşləp cqaru kiŋəşmələrenə kiŋ eşcelər massasьn tartrqa məmkin вulacaq, şulaj вulqanda qna alarnьŋ təçriвə həm eşcənnklərnnən tulь kileş fajdalanu məmkin вulacaq. Əjtik, qomumən təzyne nicek tizləty məs'ələsen sirəgerək qujarqa kirək. Anьŋ urnьna, matirial вiryne nicek tizləty, fundamint salunь nicek tizləty kвek məs'-ələlərne kyвerək qujarqa kirək.

Təzyne tizləty həm anь jaxşrtu jaqnnan

matвuqat aldnda da вik zur вurclar tora. Təzyneŋ jaŋa timplarь өcen kөrəş yzək gəzitlərdən alьp pritpriətiələr qarşndaqь stina gəzitlərenə qədər вөten matвuqatta zur urьn alrqa tieş. Ləkin, monda da tөp qurqьпьc вer nərsədə: gəzitlərneŋ qomumi syzlər həm qorь lozungьlar вlən ciklənep qalularь mөmkin (təçriвədə вu jьş qna şulaj вula da).

Matвuqatta eşne вaşqaca qujarqa kirək. Matвuqat ajrьm həm вilgele təzy ucaskьlarь aldnda torqan auьrlqlarnь kitəry eşenə kreşrgə həm şulaj uq ajrьm təzy eşlərndə вulqan xa talarnь kyrsətep вarrqa tieş.

Jaxşь həm arzan itep təzy turnda sөjləşep toru vaqtlarь ytte inde. Xəzer вolarnь tormşqa ytkərrgə kirək. Sixtaqь hər вer stina gəziteneŋ hər вer jazma həm вasma zavot gəziteneŋ, hər вer rajon, өlkə kyləmndəge gəzitneŋ вurьcь— yzeneŋ вөten tənqit utlarьn, вrnce nəyвəttə, вilgele six, zavot, rajon, өlkədəge təzy eşlərnda kyrngən xatalarqa, kimcelklərgə jynəlderyder. Xatalarqa kyrsəty gnə az, təzy eşenə praktik rəyeştə вulьşrqa kirək. Monьŋ өcen matirial qujunь kickterep eşləgən zavot həm trislarqa, maşinalar eşlərgə вirlgən zakazlarnь

ytəməyce pritpriətiələrgə, nindi gnə jul вlən вulmasьn təzy eşlərenə qomacaulьq itkən ucrizdiniələrgə qarşь vaqtnda tənqit utьn acarqa kirək.

Matвuqatnьŋ вurclarь tərtipszlklərne acьp saludan вigerək, alarnь t ə z ə t y вulrqa tieş. Şuŋa kyrə, gəzitlərdə tənqit utь acqac, alarnь kyzətlgən maqsatqa çitşkənce, əjtik, təzy əcen kirək вulqan matirial, aqca, kşelərne alqancь dəyam itterrgə kirək.

Matвuqat çitez jana təzy timplarь tirəsenə massanь ojştьrucь вulrqa tieş. Ul yzenə məmkin вulqan вəten jullar вlən jana eş jullarьna kycərgə tləməycelərgə qarşь, вznen təzy eşləren iske вaвajlardan qalqan jullarqa, artqa taвa tartucьlarqa qarşь kisken kərəş alьp вarrqa tieş. Təzy eşen aqrьn həm nacar alьp вarucьlarnь, rivolytsion jullar вlən təzrgə tləməycelərne həm вlməycelərne, təzy eşndəge вəten jaraqsьz eşlərne, jaraqsьz kşelərne şəfqətsez rəyeştə kisərgə tieş.

Şul uq vaqt gəzit вznen, вəten kəcen eşkə вiryce, əstenə çəyapcьlьq jəkləydən qurqmaucь, trьş, jaxşь təzycelərgə də ajruca əhəmiət вirrgə tieş; вrnce nəyвəttə yzenen şəxsi

tormьşь, yz rəxəte turnda ujlamьjcь eş turnda ujlьj torqan təzycelərebzgə əhəmiət birrgə tieş. Nacar eşləycelərne tənqit ity blən brgə, şul uq vaqt rivolytsion jul blən eşli torqan kşelərnen eşləren də kin massa aldьna quja blrgə kirək.

Bez yzebznen təzycelərebzdən, alarnьn maksimum eşcənnek həm tapqrlьq kyrsətyləren ber noqtada tuqtalьp tormьjcь, kənnən kən, səqəttən səqət eşləy jullarьn jaxşrta torularьn sorarqa tieşbez. Bilgele, bu eşlərdə ber qədər risk ta bulrqa məmkin. Əjtik, inƶinir kirpec salunьn jana ber ьsulьn təçribə itep qararqa ujlьj. Aldan ujlaşularqa, kyrenylərgə qaraqanda bu ьsul zur ikonomiə birrgə tieş ide, ə eşləp qaraqac, annan hic ber tərle fajda bulmaьь, kiresncə, zarar qna kilye kyrnde. Mondьj xatalarnь da qaplap qalrqa kirəkmi, alarnь da acьp birrgə kirək, ləkin, monь eşləgəndə eşcelərdə yzlərenen tapqrlqlarьn, eşcənnkləren kyrsətrgə dərt synməslek itep eşlərgə kirək.

Təzy urnndaqь stina gəzitlərenen eşləren təzy eşen qarap bara torqan pritpriətiələr qarşndaqь zavot gəzitlərenen eşlere blən, təzy eşe bara torqan rajondaqь gəzitlərnen eşlere

вləп, təzy ucaskьsьпьп kirəklərеп çitşterə torqап rajonnarпьп gəzitlərе вləп вəjləy də вik əhəmiətle. Əjtik, Kafkazпьп вer urnnda iliktr stansasь salu eşndəge təzy ucaskьsnda cqa torqan вer gəzit, stansanь salu, Liningrat-taqь „Iliktrosila“ zavotьпьп zakazlarпь ytəməye arqasnda, aqrьп вara dip jazsa, вu yze gпə вer пərsə də вirməs ide. Monda вit “Iliktrosila“ daqь eşce çəmaqətcelegen xərəkətlərпderrgə kirək. Ə вit Liningrat zavotndaqь eşcelər Kafkazda cqa torqan gəzitne uqьmьjlar. Bu urnda Kafkazda cqa torqan gəzitnеп ridaktorlarь yzlərndə cqa torqan вu xəвər, məqaləneп kycrməsen Liningrat zavotь qarşndaqь gəzitkə çiвərsələr, вu вik zur fajda kiterer ide. Liningrat zavotndaqь gəzit вu xəвərne yzlərndə jazьp cqaru вləп cikləпrgə tieş tygel—ul вu eştə kmneп qəjple ikənen tikşerrgə, zakazпь aşqtьru өcen пərsə eşləngənen tikşerrgə həm вu turьlarda kafkazdaqь gəzitneп ridkolligiəsenə xəвər itərgə tieş.

Təzy rajonnda cqa torqan gəzit вləп təzy өcen əjвer çitşterə torqan pritpriətiəneп rajonnda cqa torqan gəzit arasnda da şundьj вəjləneş urnaştьrrqa kirək. Əjtik, Ivano-Vozni-

sinskidə tuqu fabrigь təzelə, ə aŋa simintnь Vol'ski zavotь quja. Ivanovo eşcelərə Vol'skinьŋ yz burclarьn ytəməyen kyry blən yz gəzitlərndə alarqa qarşь tənqit utь acarqa tieşlər həm şul uq vaqt alar Vol'skida cqa torqan gəzit blən də bəjlənrgə tieşlər. Şulaj bulqanda Vol'ski gəzite də yzeneŋ nacar eşcelərenə qarşь ut acar.

Ivanovoda cqa torqan gəzitne uqьmьj torqan Vol'ski eşcelərə də yz gəzitlərndə bu xəbərne uqьqac, Ivanovodaqь iptəşlərenen nindi auьr xəldə qalularьn annarlar, şunьŋ blən, jasalqan xatalarnь kitəry əcen də kirəkle şartlar tuar.

Soŋqь vaqtlarda qaj ber gəzitlər ajrьm təzy ucaskьlarьn şiflqqa aldьlar. „Za industrializatsiy" gəzite bik kyp ere təzelşlərne şiflqqa aldь. Şul uq vaqt „Za industrializatsiy" gəzite kraj, əlkə kyləmndəge kyp knə gəzitlərne təzy ucaskьlarьn şiflqqa alrqa caqrdь. Urndaqь gəzitlər, bşalьca, urnnarda uq xəl itərgə məmkin bulqan mə'sələlərne qujalar (əjtik urndaqь ber kirpec zavotь kirpcne vaqtnda qujьp barmьj, təzy eşndəge çitəkcelər eşcelərgə eş kieme birmi h. b.). Əlkə kyləmndəge gəzitlər əlkə

partiə həm sovit organnarьnьn̡ jardəmnəre вlən gnə xəl itelə ala torqan məs'ələlərne qujalar (kyp вulmaqan sumada əstəmə kridit çiвərrgə kirək; əlkədəge kopiratsiə təzy ucaskьsndaqь eşcelərne aşamnqlar вlən nacar tə'min itə h. в).

„Za industrializatsiy" gəzite isə, yzək organnarnьn jardəme вlən xəl itelə ala torqan məs'ə'ələrne quja. Praktika mondьj formadaqь вulşlqlarnьn ciksez fajdalь вulularьn kyrsətte.

Təzy eşləre aldьna cqqan kirtələrne vaqtnda alьp taşlauqa jardəm ity əcen qaj вer urnnarda ajrьm təzy eşlərenə jardəmnəşy komititlarь təzlde. Vaqtnda Volxofstrojqa jardəmnəşy komititь təzlgən ide, şulaj uq Dniprostrojqa, Magnitsrojqa, Tərkstan - Sвer timer julьna jardəmnəşy komititlarь təzlde.

Bu komititlarqa şuşь xuçalьq əlkəsndəge in̡ zur вlgclər, tieşle profsojuznьn̡ yzək komititь vəkile, Juqarьqь Xalq Xuçalьqь Sovitь vəkile, təzy eşe вara torqan rajondaqь partiə, profsojuz ojşmalarьnьn̡ vəkilləre krələr. Ismnərnnən yk an̡naşьlьp torqanca, jardəmnəşy komititlarь təzy eşenə вulşlьq kyrsətrgə, jardəm itərgə tieşlər.

Bu komititlar zur aftoritit вlən fajdalanьp, təzy eşenen̡ auьrlьq vaqtlarnda alarqa jardəmgə

kilələr, вu məs'ələ tirəsenə вөten partiə, sovit həm profsojuz çəmaqətcelege fikren çialar.

Eştə jaꞑa jullarqa kycy өcen, təzydə jaꞑa timplar alu өcen вu вurclar tirəsenə вөten eşce sвjnfnв, вөten sovit çəmaqətcelegen çinarqa kirək.

1929 - 30 nсь jlqь kapitalь təzelşnen kyləme zur; kapital krtynen kyləme şuşь jьl өcen biş jllьq plan вujnca вilgeləngən kyləmnən вik kyp artьq. Alaj da вar qədər aqca qna moꞑa çitməjəcək. Auьl xuçalьqьꞑьn çitez rəyeştə kyməkləşye auьl xuçalьqь maşinalarьn kyp cqarunь sorьj. Şuna kyrə, 1929 - 30 nсь jlnьꞑ təzeleş planьna taqьn вer auьl xuçalьqь zavotь salu krtlde (Stalingrat, Ciləвe, Putilof zavotlarnnan вaşqa). Вu jaꞑa zavot Xarkofta salьna həm 1929 - 30 nсь jьl өcen aꞑa 45 milion sum aqca вilgelənde. Ləkin moꞑьꞑ өcen aqca kirək, şulaj uq auьl xuçalьqьn kyməkləştery julndaqь kirəklərne вulndьru өcen təzelep jata torqan zavotlarnьꞑ təzy eşləren tizləty өcen də aqca kirək.

Anь qajdan alrqa?

Tizdən Sovitlar Sojuznda təzelep jata torqan gigant industriələrnen вik kyвe вajlьq soraudan tuqtap, yzləre ilgə вajlьq вirə вaşlajacaqlar,

yzləre əjвer çitşterep cqara вaşlajacaqlar. Bznen gigantlarnьŋ вrnce safь təzelep вtə inde. Tizdən вik kyplərе „təzy“ ucaskьlarnnan zavotlarqa əjlənəcəklər, tizdən alar вrse artlь ikncese yzlərenə kilgən milionnarnь sovit ilenə kire qajtara вaşlьjlar.

Jьl axrьna Rostof auьl xuçalьqь maşinalarь zavotь ølgerep, 1930-31 nce jlda distələrcə milion sumnьq maşinalar вirəcək.

Stalingrat traktorstrojь aqmdaqь jlda 25 meŋ traktor вirəcək.

Krasnoputilstroj təzelep вtte—ul da jaŋadan mŋnərcə traktorlar cqaracaq.

Gomildə də jaŋa a/x maşinalarь zavotь øzelep вtə.

Fosforit zavotь da təzətelep вty aldnda. Kyməkləşkən auьl xuçalьqь hər вer traktornь, hər вer cəcy maşinasьn, hər вer saвannь, hər вer pot aşlamanь qomszlьq blən jotьp вara. Auьl xuçalьqь qorallarьna вulqan aclьq, hic şiksez, вer gnə, ike gnə jьl dəyam itməs, ul əle kyp jllarqa вarьr. Xəzer inde təzelep вtə torqan zavotlarnьŋ eşləp cqarqan əjвrlərе øcen zur ciratlar suzldь.

Ləkin, вu eştə əjвer alucьlar həm вrnce nəyвəttə kolxozlar—вətnnəj diərlek passif xərəkət itələr. Alar вarь ciratta qna kətep jatalar, yzlərenə kirək əjвrlərnen tizerək kilyləre əcen вer nərsə də eşləmilər.

Təzelep вtə torqan zavotlarnьņ əjвrləren kətep jatucьlarnьņ kəc həm aqcalrьn вu zavotlarnьņ tizerək təzelyləre julnda xzmətkə caqьrrqa kyptən vaqt inde. Şunьņ əcen də jaņa eşli вaşlaqan zavotlarnьņ eşləp cqarqan əjвrləren alucьlar arasnda tigez вylərgə kirək tygel, вəlki alarnь, вrnce nəyвəttə, jəşəp kilgən, jaņadan tua torqan kolxozlardan əjвer alu əcen kirək caralarnь aldanьraq kyrgənnərenə, вu julda iņ kyp qorвannarqa вarucьlarqa, вu maqsat вlən aldan uq xəkymətkə avans krtycelərgə вirrgə kirək.

Auьl xuçalьqь maşinalarь zavotlarьnьn eşləp cqara torqan əjвrləren xəzrdən yk, aldan sata вşlarqa kirək. Traktor, komвajnnar irtəgə yk auьllarqa kitəcəklər, ləkin monьņ əcen вygen ykaqca kirək. Auьl xuçalьqьn jana nigzlərgə qoruqa xzmət itərgə caqьrlqan zavotlarnь təzy eşenə auьlnьņ вajlьqьn tarta вlrgə kirək.

Iŋ zur auьl xuçalьqь rajonnarьnьŋ həmməse də Rostof, Solikamski kвek təzelep jaŋa torqan zavotlarqa yzlərenen vəkillərеn çiвərrgə tieşlər; zavotlarnьn irtəgə yk eşli başlajacaqlarьn auьllar yz kyzləre вlən kyrrgə tieşlər. Əjвrlərne aldan satqanda, h ə r в e r k o l x o z y z e n e ŋ t r a k t o r n ь q a j c a n a l a s ь ŋ a n ь q в l e p, t i e ş l e ş a r t k ə q ə z l ə r e n a l a a l s ь n ө c e n, вu eşne cьn eşlklelek nigzlərenə qujarqa kirək.

Təçrivə auьllarnьŋ auьl xuçalьqь maşinalarьn, qorallarьn aldan alьp quju eşenə jaxşь qaraqannьqьn kyrsətə. Sьjzraŋ janndaqь Quzovat rajonьnьŋ ere kolxozlarьnьn gruppasь 3 traktor satьp alrqa tli həm monьŋ өcen avans çinap „Krasnьj Rutilovis" zavotьna çivərə. Bu kolxozlarnьŋ yrnək вulrlьq eşlərеn okrukta cqa torqan gəzit kytərep ala Şulaj itep, traktor təzeleşenə aqca çinau өcen massalь kampaniə acьla. Şul jul вlən alar yzlərenə 1,6 milion aqca çiunь qujalar.

Ornвur okrugь Stalingrat traktor zavotьna 3 m e ŋ t r a k t o r q a zakaz вirde. Kolxozlar həm kust вrləşmələre arasnnan 1800 meŋ sum

avans çiьla. Stalingrat traktorlarьnьŋ Orпвurqa kilə torqan вrnce partiəse 1931 nce jlnьŋ jazьna kilep çitərgə tieş. Traktor alucь igen igy çəmqiətlərе traktorlar kily vaqtьna kolxoz ustafьn qaвul itərgə syz вirələr.

Tənjaq Kafkazda traktorqa aldan jazьlu turnda kiŋ kampaniə ojştьrьla. Kampaniə varь kolxozlar həm auьl xuçalьqь вrləşmələre, şulaj uq вrgələp çir eşləygə kycyce jarlь həm urta xəlle krəstiənnər arasnda qna ytkərelə.

Jaqьn arada Stalingrat həm Putilof zavotlarь maşina-traktorlar вiry turnda şart kəqəzlərе cqaralar. Kolxozlar tieş qədər aqca krty вlən zavottan вilgele вer sanda traktor вiry turnda şart kəqəze alalar.

Mondьj şart kəqəzlərе (oвəzatl'stvo) cqaru auьlda tarqau xəldə jatqan вajlqlarnь təzy eşləren tizləty julnda jardəmgə caqьrunьŋ вrnce adьmь qna. Bu julda eş вaşlana qna əle.

Təzy industriəsen вuldьrrqa kirək.

Bez zur təzy eşe alьp вaraвьz. Bzneŋ təzy frontnda milionnan artьq eşcelər, meŋnərcə inzinirlar eşli. Ləkin şularnьŋ varьsьna da qa-

ramastan, xəzrgə qədər вzdə ere faвrik - zavot proizvodstvosь məqnəsndəge ere təzy promьjşlnnosь juq ide.

Ere faвrik - zavot proizvodstvosь dip, вez, iŋ вrnce nəyвəttə maşinaqa nigzləngən proizvodstvonь alaвьz.

Cnnap qaraqanda, moŋa qədər вzneŋ iŋ zur təzy eşlərndə də вəten eş qul kəcenə qorlqan ide. Təzy eşləreneŋ ni dərəçədə primitif jullar вlən вarqanьn tyвəndəge sьjfrlar da kyrsətə ala. 1927 - 28 nce jlda вəten promьjşlnnosta вer eşcegə 0,96 at kəce qədər mixanizm turь kilə, 1928 - 29 ncь jlda — 1,11 at kəce qədər turь kilə, ə təzy eşlərndə isə, şu uq jllarda — 0,07 həm 0,1 at kəce qədər gnəl turь kilə. Iknce tərle əjtkəndə — təzyce - eşce вaşqa tarmaq proizvodstvo eşcesenə qaraqanda tixnika вlən 10 tapqьr kimerək qorallanqan ide. Şuŋa kyrə вəten təzy promьjşlnnosь aldnda həm вəten xalq xuçalьqь aldnda tora torqan вrnce вurьc, вu — вəten təzy proizvodstvosьn kiŋ rəyeştə maşinalaştьru, anь kustarcьlьq eşnnən cьn maşinalaşqan industriəgə əjlənderyder.

Xəzrdən yk hic kicekmice, вzneŋ yz ile-

вzdə təzy əcen kirək вulqan maşinalarnь iŋ soŋqь tixnika вlən eşləp cqara torqan proizvodstvonь tudьrrqa kirək. Ber nicə maşina eşləyce zavotlarnь maxsus şundьj proizvodstvo əcen вilgelərgə kirək, şul uq vaqt təzy oвorudovaniələre eşli torqan jaŋa zavotlar salrqa kreşrgə kirək.

Proizvodstvonьŋ iŋ fajdalь, iŋ jaxşьsь — massa rəyşndə, kypləp əjвer çitşteryder. Şuŋa kyrə də, xəzer вəten promьjşlnnos əjвrne kypləp çitşterygə kycə. Hər zavot, hər faвrik eşləp cqara torqan əjвrlərenen sortlarьn вrgə jə isə ikegə gnə qaldьrrqa, anьŋ urnьna вu sortnь ciksez zur kyləmdə cqarrqa trьşa.

Əjвrne kypləp çitştery вik zur ikonomiə вirə: maşinalarnь eşenə qarap tərlecə qorrqa turь kilmi, вolaj tərlecə qorqanda maşinalarnьŋ tuqtap torularь kyвəjə. Bolaj kypləp eşləgəndə proizvodstvonь kirək nərsələr вlən tə'min ity də çiŋelerək, eş tə uŋajlьraq, tigezerək вara. Şuŋa kyrə kypləp əjвer çitşterygə kycy eşne ratsionallaştьrunьn təp jullarnnan вulьp tora.

Ləkin təzy promьjşlnnosnda proizvodstvonь massa rəyşndə alьp вaru əcen вer nərsə də

eşlənməgən əle. Projekt təzydən başlap axъrъna qədər вeten tєzy prosisь yzenen qujьlьşь вlən proizvodstvonь massa rəyşndə alьp вarunьn zur өstnnklərnnən fajdalanrqa hic вer məm-kinnek вirmi ide.

Təzy eşeneң вrnce вasqьcь—projekt-laştьru, iknce tərle əjtsək—təzelə torqan prit-priətiəneң projekt, cirtjozlarьn təzy. Amirikada t i p l a ş q a n projektlaştьru вik taralqan. Anda, təzyneң uңajlьraq taвlqan projektlarьn jasau өcen təzyneң tərle tarmaqlarьna qarata ajrьm projekt kontorlarь aclqan. Əgər də anda aksiəle вrər kompaniəgə вer zavot salrqa kirək вula ikən, kompaniə anьң projektьn yze jasamьj, вəlki projekt kontorьna kilə də annan xəzer projekt qna satьp ala. Kompaniəgə, yzenen çirle şartlarьna qarap (çirneң, tufraq qatlaularьnьң yzgəlege h. в.) вu projektqa вik az yzgərtylə gnə krtrgə turь kilə. Tiplaşqan projektlar eşkə ikonomiə вiry вlən вrgə, projektnь təzegəndə jasalrqa məkin вulqan xatalardan da qotqa-ralar.

Bzdə hər vaqt inƶinir - tixnik eşcelərneң, вigerək tə alarnьң projekt eşndə eşləycelərenen çitşməye kisken rəyeştə sizelə. Şuңa kyrə, вznen təzy kontorlarь, jьş qna, вik çəyaplь projekt-

larnь eşləyne də вu turьda çitərlek təçriвələre вulmaqan kşelərgə tapşьrrqa məçвyr вulalar. Monьn arqasnda kyp vaqt projektlarnь janadan eşlərgə turь kilə. Tiplaşqan projektlar eşləgən vaqtta вer-ike distə projekt eşləy өcen in zur tixnika eşcelərе вrgə çinalalar. Şuna kyrə, alar eşləgən projektlar hər vaqt вөten jaqtan yrnək вulrlьq urьn totalar.

Annan son, xəzer projektlardan fajdalanu вik kyp vaqtnь fajdaqa qaldьra.

Şuna kyrə, tөzynen вrnce вasqьcь вulqan projekt tөzy eşndə kustarcьlьq itərgə trьşularnь, hər ojşmanьn yze өcen yze gnə projekt tөzrgə omtьluьn tamьrnnan jolqьp taşlarqa kirək.

Bu jьl projektlaştьru eşndəge kustarcьlqqa cik qujьlrqa tieş. Mona qədər hər tris yzndə ajrьm projekt aparatь tөzi ide, qaj vaqt вu eş xosusi kşelərgə tapşьrьla ide. Bu nərsə, projekt tөzyce ajrьm eşcelərnen kyp aqca eşlərgə omtьlularьn ysterə həm ptojekt tөzy eşenen sьjfatьn nacarlata ide. Xəzer projekt tөzy eşləren xosusi kşelərgə tapşьrrqa вөtnnəj roxsət itlmi. Şuşь jlda uq tөzyprojektlaştьru kontorlarь jə isə ajrьm projekt kontorlarьnьn cltərе xəzrlənep вtərgə tieş. Qara

mital eşli torqan zavotlarnьŋ projekt eşləren qarau əcen mondьj kontor—„Gipromiz“ (Dəylətneŋ Mital Zavotlarьn Projektlaştьru Institutь), şaxtalar təzeleşe əcen də şundьj kontor—„Giproşaxt“ (Dəylətneŋ Jaŋa Şaxtalarnь Projektlaştьru Institutь), вizəkle mital pritpriətiələre əcen—„Giprosvitmital“ (Dəylətneŋ Bizəkle Mital Pritpriətiələren Projektlaştьru Institutь) вzdə eşləp kilə inde.

Ajrьm projekt organnarь təzy, вu eşkə şul julda eşləyce iŋ zur kəclərne çiarqa, вer aparatqa вəten təçriвələrne çiarqa, şulaj itep, jasalqan xatalarnь qaвatlamasqa məmkinnek вirə.

Əjtik, mnə projektlar təzy eşe вtte həm turьdan turь təzy eşenə kreşrgə vaqt çitte. Moŋa qədər вez вu təzy eşen tormşqa nicek aşьra idek? Təzy urnьna tau - tau kirpec, вiton, timer kiterelə də, вez eşkə totьna idek. Başta nigez salьna, annan korpuslar eşlənə, şul rəyeştə axrьna qədər alьp вarьla ide. Təzy əcen kirək вulqan вəten nərsələr ş u n d a uq jasala ide. Şunda uq idən, işklər əcen taqtalar, tərəzə əcen qsalar jasala ide. Iknce tərle əjtsək—hər təzy eşe yzenə kirək nərsələrne yze xəzrli

ide həm şunьn arqasnda kirəgnnən artьq əllə ni qədər aqca həm vaqt ərəm вula ide.

Ə Amirikada вu eşlərneŋ həmməse də вaşqaca eşlənə. Tөzy ucaskьsь anda idən, işek, tərəzə, xətta korpuslar salьna torqan konstruksiəne də yze jasamьj. Anda kyp sanda aqac eşli torqan faвriklar salnqan həm alar distələrcə milionnar вlən işklər, tərəzə qsalarь, aqac idənnər xəzrləp toralar.

Zur faвriklar milionnarca tonnalar вlən tөrle aqactan, timer-вitonnan, mitaldan jasalqan konstruksiələr xəzrləp cqaralar, alar zavotlarnьŋ korpuslarьn eşlərgə kitə. Mondьj eş sistimьnьŋ aldnnьqь вik kyp. Brnce nəyвəttə ul tөzy eşen ciksez arzanajta: cөnki qul ostalarьnьŋ ərtil вlən tərəzə qsalarь jasaularь вer eş, ə вu qsalarnь soŋqь tixnika вlən eşli torqan zavotlardan alu iknce nərsə.

Timer konstruksiələr jasauda da şundьj uq xəl. Bzdə qaj вer zavotlarda alar eşlənə, ləkin konstruksiələr өcen gnə atap tөzlgən zavotlar вzdə juq əle.

Eş, tөzyne arzan teşerydə gnə tygel, anь tizləty də вar. Bez, tөzy promьjşlnnosьna nigeznnən riorganizatsiə jasamaqanda da, anь

xəzrge xəlndə qaldrqan vaqtta da təzy eşen jь әjlənəsndə alьp baruqa kycy kirəklegen kyrdek. Әgər bez təzy promьjşlnnosьn nigeznnən janaca qora alsaq, əgər təzy өcen kirək bulqan ajrьm kisəklərne massa rəyşndə, kypləp xəzrli alsaq, bu vaqt eşlər taqь da çinlləşə.

Cnnap ta, Amirikanьn klimat şartlarь da bzdəge şiklle yk, ləkin anda təzyne qşьn tuqtatьp toru turnda syz də bulrqa mөmkin tygel. Nigə şulaj? Cөnki anda təzynen təp kisəklərе təzy urnьnьn yzndə eşlənmi, bəlki ajrьm kisəklərne xəzrləp torucь fabrik-zavotlarda eşlənə. Bzdə nigez saludan başlap işek, tərəzələr jasauqa qədər bөten eşlər təzy urnnda bara, acьq hauada eşlənə, şuna kyrə qьş kөnndə, jə isə təzyne bөtnnəj tuqtatьp torrqa, jə isə jltqan sarajlarda eşlərgə turь kilə. Amirikada isə, bөten kisəklərne jьl bujь eşli torqan fabrik-zavotlarda xəzrlilər. Ә təzy urnnda alarqa çntkləp eşləngən cirtjozlarqa qarap fabriklarda eşləngən kisəklərne çiarqa qna turь kilə. Amirikalьlar təzy eşlərenen kyberək өleşen təzy urnnnan zavotlarqa kycrgənnər. Bzgə də monь eşlərgə kirək. Monьn өcen bzgə jana ber promьjşlnnos tarmaqь torqьzrqa kirək

вula. Moңa qədər вzdə təzy matiriallarь promьjşlnnosь turnda səjləgəndə monnan simint, aliвastr, kirpec zavotlarь, ərlek, cəj, qadaq eşləylər aңnana ide. Işklər, tərəzə qsalarь, tərle konstruksiələrne kypləp çitştery turnda вzdə əle вer nərsə də eşlənməgən. Moпьң əcen ajrьm faвrik - zavotlarnьn вulmauь əstenə, вzdə əle moңa qədər, вu əjвrlərne kypləp eşləy əcen, kirəkle standartlar (kycrgclər) da eşlənməgən diərlek.

Moңaca eşlənməgən nərsələrne məmkin qədər tizlek вlən вarlqqa cqarrqa kirək. Bu jaңa tər təzy matiriallarь promьjşlnnosьn torqьzrqa вəten kəclərne qujьp trьşrqa kirək. Distələrcə milionnar вlən standart işklər, qsalar, tərəzələr, jəz milionnarca tonnalar вlən tərle konstruksiələr eşli torqan aqac faвriklarь, mital zavotlarь təzy kən tərtiвndə torqan həm hic kickterrgə jaramьj torqan вurьc. SSSR Sovnarxozьпьң prizidiumь вu turьda yzeneң qərarьn cqardь inde, həm jaqьn arada anьң rial' nətiçələre kyrenrgə tieş.

Bu mitod вlən əjвer çiştery əle tik Amrikada qna tormşqa qujlqan. Əle alarnь Amirikanьn yzndə də kyptən tygel, 7 - 8 jldan вirle gnə

qullanalar. Ləkin moŋa qəçəplənrgə jaramьj: cit illər tixnikasьn alqanda вzgə alarnьŋ iŋ soŋqьlarьn, iŋ juqarьlarьn, iŋ aldnqьlarьn alrqa kirək.

Amirikaqa вu jaŋa mitodlar təzy xaqьn 5 tapqьr arzanajtrqa, təzy ɵcen kitə torqan vaqtnь 20 tapqьr qsqartrqa məmkinnek вirde.

Bɵten jьl вujnca eşləygə kycy, daimi t ɵ zyce-eşcelər kadrьn çitştery, təzy eşen maşinalaştьru həm kypləp əjвer çitşterygə kycy—şuşь jullar вlən inde вez kɵcle təzy industriəse torqьzunь, təzy eşen arzanajtu həm jaxşrtunь tormşqa aşьrrqa tieşвez həm aşьrrвьz.

Juqarьqь Xalq Xuçalьqь Sovitьnьŋ 1929 ncь jьl 31 nce oktəвrdə cqarqan prikazь вu jaqtan təzy promьjşlnnosьnьŋ jana corьn aca. Prikazda əjtelə: təzy eşləren jaŋa nigzlərgə qorqanda eşne faвrik-zavotlarda eşləyne kiŋ rəyeştə qujarlьq itep qorrqa kirək; təzynen вɵten prosisь ajrьm zavotlarda həm mastirskojlarda xəzrlənep cqqan kisəklərne təzy urnnda çiudan qiвarət вulrqa kirək.

Şuna kyrə вɵten təzy ojşmalarьna, porjekt jasaqan vaqtta təzynen kyвerək kisəkləren qьş kənndə maxsus zavotlarda

eşlətynexisapqa alьpeşitərgətəqdim-itlde. Çəj kəne təzy urnnda вu kisək-lərne çiьp quju eşe gnə вulrqa tieş.

Biton, timer həm aqactan eşlənə torqan kisəklərne kypləp çitştery өcen ajrьm zavotlar təzelcək.

Mitaldan urtaca auьrlqta həm çinel konstruksiələr xəzrləy өcen hər brse jlqa 120 meŋ tonna əjвer cqara torqan zavotlar salrqa ujlana.

Timer-вiton konstruksiələr eşləp cqara torqan zavotlar вarьsь jlqa 200 meŋ kup mitr əjвer xəzrləjəcəklər.

Standart jortlar xəzrli torqan zavoţ hər jlnь 2 qatlь, 8 fatirlь вer meŋ jort eşləp cqaracaq.

Təzy eşenə aqac kisəklər xəzrləy өcen ajrьm faвriklar təzelə: Cuaşstanda vaq aqac kisəkləre faвrigь, Mari өlkəsndə işek həm tərəzələr jasau faвrigь, Dnipropitrovski həm Boвrujskida—vaq kisəklər (ditallər) faвrigь.

Bznen təzy eşlərenen kustar xaraktirda вuluь təzy promьjşlnnosьnьn idarə formasьna da tə'sir itə. Cnnap qaraqanda 1926 - 27 nce ilqa qədər вzdə ajrьm өlkə вulьp torqan təzy

promьjşlnnosь juq ta ide. Hər tris, hər fавrik təzy eşləren yz kөce, yz aqcasьna xuçalьq julь вlən alьp вara ide. Təçriвə mondьj julnьn cik-sez jaraqsьz nətiçələrgə kiterep cqaruьn kyrsətte. Tris həm faвriknьn proizvodstvo eşe вik kyp вula, təzy eşləre alar өcen өstəmə eş knə вulьp tora, şuna kyrə alar вu eşkə əhəmiət вirə almьj-lar. Təzy eşe вik kyp organnar qulьnə çəlgən вulqanqa, alarnьn вrse də nьq təzy aparatь qora almьj.

Şuna kyrə xөkymət tris həm faвriklarqa kyp knə diriktiflar вirde həm alarqa təzy eş-ləren yzləre alьp вarmasqa, alarnь ajrьm təzy kontorlarьna вirrgə quştь. Sonqь вer nicə jьl ecndə təzy kontorlarьnьn şaqtьj kin cltəre təzlde.

Yti torqan eşlərenen xaraktirьna qarap təzy kontorlarь qomumi təzy kontor-larьna həm maxsus təzy kontorlarьna ajrьlalar.

Brnceləre (əjtik „Gosstroj", „Gospromstroj" „Stroitel" kontorь) вөten tөp eşlərne ytilər. Alar вөten korpuslar salalar həm taş, вiton, timer-вiton, вalta eşləre həm qadi çir qazu eş-ləren alьp вaralar.

Iknceləre tar məqnədə maxsus eşlər-ne ytilər. Əjtik, „Vodokanalstroj“ vodoprovod həm kanalizatsiə ytkərydəge maxsus eşlərne yti. „Transstroj“ zavotlarqa jul ytkəry eşləren həm zavotnьn ecke eşləren yti. „Promvintilətsiə“ promьjşlnnosta vintilətsiə eşləren alьp вara.

Tris yzenen eşen nindi də вulsa qomumi təzy kontorьna, əjtik, „Mosstroj“ qa tapşьra. Bu sonqьsь korpus sala həm qomumi təzy eşləren alьp вara. Maxsus əşlərne вaşqaru əcen ul yze şul eşne eşli torqan maxsus kantorlarqa moraçəqət itə-əjtik, „Transstroj“, „Promvintilətsiə“ gə h.в.

Yzlərenen eş kyləmnərenə qarap, təzy kontorlarь вer nicə tərgə вylenələr: turьdan-turь SSSR Sovnarxozьna qarьj torqan təzy trisь, əlkə kyləmndəge təzy kontorlarь həm okruk təzy kontorlarь.

Xəzrge kənne dəyam itep kilə torqan in ere kontrolardan tuqьz tris təzelə həm alar turьdan-turь SSSR Sovnarxozьna qarьjlar. Bu trislar in zur təzy eşləren alьp вaracaqlar. Əlkə təzy kontrollarь (əjtik, Məskəy Əlkə Sovnarxozьnьn „Stroitel“ kontorь, Liningrat Əlkə Sovnarxozьnьn kontorь) urta qul promьjş-

lnnos təzelşləren, ere çəmaqət jortlarьn həm toru jortlarьn təzyne alьp вaralar. Tyвəndəge kontrolar vaq təzy eşləren həm rimont eşləren alьp вarrqa tieşlər.

Jaqnda torqan вurclarnьŋ вrse xuçalьq julь dip atalqan jul вlən təzy eşe alьp вarunь вətnnəj вtery həm[ajrьm tip təzy kontorlarьnьn eşləren вer вrsnnən acьqьraq itep ajьru. Promьjşlnnosnьŋ вaşqa tarmaqndaqь şikl'e, təzy promьjşlnnosьnьŋ da yzeneŋ ajrmnqlarь həm vazьjfələre вar. Şuŋa kyrə anьŋ yz aparatь вulrqa tieş.

T ə z y e ş e n ə j u q a r ь d a n t i x n i k a ç i t ə k c e l e g e в i r y də вik əhəmiətle. SSSR Sovnarxozь jannda sovit вlgclərе həm cit il вlgclərnnən qiвarət aftorititlь konsul'tatsiə təzy julnda ytkən jlda uq вrnce admnar jasalqan ide inde. Xəzer вu tixnika çitəkcelege eşen nqьtrqa kirək.

Qilıni-tikşery təzy institutlarь aldnda da ajruca zur вurclar tora. Вzneŋ iŋ zur qilmi kəclərевеz çinalqan вu institutlar moŋa qədər təzy eşenə вətnnəj diər'ek jardəm itmədelər. Alar təzy eşnnən jraqlaşqannar, ə təzy eşe yzenə ajrьm jəşəp kilə ide. Institutlarnь təzy

eşe вlən tqьz itep вəjlərgə kirək; institutlar təzynen praktik eşləren вaşqarrqa, ara vaqtnda tieşle jardəmnərne вirrgə tieşlər. Institutlar qilmi-tikşery eşləren təzyne tizlətynen вəten jullarьn ezləy nigzlərenə qujarqa tieşlər—вu zadaniə alarqa вrnce nəyвəttə qujьlrqa tieş. Institutlar вəten ere təzy industriəsenen вazasь вulrqa tieşlər. Sonqь syz itep şunь da əjtrgə kirək—təzy industriəse cit il tixnikasь вlən zur həm daimi вəjlənеş totarqa tieş.

Bəjəse 35 tien.
Цена 35 коп.

не 5, а 4 года
ускорим темп строительства

(на тат. языке).

Казань ТАТИЗДАТ 1931